

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

Esitatud arvamus	Seisukoht
<p>1. Terviseamet, 08.08.2024 nr 9.3-4/24/7860-2</p>	
<p>Terviseameti lääne regionaalosakond on tutvunud Kehtna vallas tuuleenergia arendusala T2 „Lau taastuvenegiapark“ detailplaneeringu lähteseisukohtade ja KSH programmiga ning ei esita täiendavaid ettepanekuid ega vastuväiteid.</p> <p>Amet on nõus, et KSH käigus tuleks käsitleda kavandatava tegevusega kaasneda võivaid negatiivseid mõjusid ümbruskonna elanikele.</p>	<p>Teadmiseks võetud</p>
<p>2. TTJA, 12.08.2024 nr 16-6/23-15224-003</p>	
<p>Edastasite Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile (TTJA) 31.07.2024 nr 7-6/2023/2519-7, millega soovisite arvamust Kehtna valla tuuleenergia arendusala T2 Lau detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi kohta.</p> <p>Käesolevaga anname teada, et TTJA-l puuduvad ettepanekud ja vastuväited esitatud dokumentidele.</p>	<p>Teadmiseks võetud</p>
<p>3. Päästeamet, 16.08.2024 nr 7.2-3.4/5061-1</p>	
<p>Päästeameti Lääne päästekeskuse ettepanekud on järgmised:</p> <p>1. Planeeringuga tuleb lahendada päästemeeskonna juurdepääs tuulikutele ja päästetehnikaga manööverdamise võimalus;</p> <p>2. Planeeringuga tuleb lahendada tuulikuparkide välise kustutusvee tagamise lahendused.</p>	<p>Lähteseisukohtades on: „määrata tulekustutusvee võtukohad ja vajadusel lisada uusi“, samuti „planeeringuga lahendada kruntidele juurdepääsud“. Lähteseisukohad muutmist ei vaja, töö koostamisel arvestatakse Päästeameti arvamust</p>
<p>4. Maa-amet, 19.08.2024 nr 6-3/24/9670-3</p>	
<p>Tuuleenergia arendusala T1 „Pae taastuvenegiapark“ detailplaneeringu ala põhjaosa asub joonise Lisa 1_Kehtna DP PAE järgi osaliselt Hõreda turbamaardla (maavarade registri registrikaart nr 110) hästilagunenud turba passiivse reservvaru 7. plokil ja vähesel määral hästilagunenud turba aktiivse reservvaru 4. plokil. Arvel oleva hästilagunenud turba keskmine paksus on suhteliselt väike. Lisa 1 joonise järgi asuvad esialgse tuulikute paigutuslahenduse puhul kavandatavatest tuulikutest nr 3 ja 7 turbamaardla 7. plokil ja nr 1 asub maardla serval. Turbamaardla alaga kattuv detailplaneeringu ala asub osaliselt maaparandussüsteemil ja vähesel määral III kategooria kaitsealuse liigi Buteo buteo (hiireviu; Eesti looduse infosüsteemi kood KLO9123782) elupaiga alal. Lisaks läbivad maardla alaga kattuvat detailplaneeringu ala 35-110 kV elektriõhuliinid koos nende kaitsevöönditega.</p>	<p>Teadmiseks võetud</p>
<p>Informeerime, et kliimaminister on muutnud määrust 27.12.2016 nr 87 „Kaevandamisega rikutud ja mahajäetud turbaalade ning kaevandamiseks sobivate turbaalade nimekiri“. Muudatus jõustus 22.07.2024. Eelnimetatud määruse järgi ei asu enam detailplaneeringu ala T1 „Pae taastuvenegiapark“ kaevandamiseks sobival turbaalal. Palume täpsustada KSH programmi.</p>	<p>T1 ala KSH programmi korrigeeritakse</p>
<p>Detailplaneeringu alast umbes 95 m kaugusel asub Hõreda turbatootmisala (kaevandamisloa nr Rapm-101; loa omaja ERA Valduse Aktsiaselts; kehtiv kuni 02.08.2048) mäeeraldise teenindusmaa. T1 „Pae</p>	<p>T1 ala KSH programmi korrigeeritakse</p>

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
taastuvenienergiaпарк“ KSH programmis (lk 19, pt 2.2) on kirjas, et DP ala kattub Hõreda turbatootmisala mäeeraldise ja selle teenindusmaaga. Palume täpsustada KSH programmi.	
Tuuleenergia arendusala T2 „Lau taastuvenienergiaпарк“ detailplaneeringu ala ei kattu maavarade registris arvel oleva maavaravaruga.	Teadmiseks võetud
Maa-amet nõustub detailplaneeringu lähteseisukohtade ja KSH programmiga. Palume hoida Maa-ametit kursis detailplaneeringu edasise menetlusega.	Teadmiseks võetud
5. Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus, 22.08.2024 nr 4-4/24/3335-3	
Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus on tutvunud Kehtna valla tuuleenergia arendusalade T1, T2 ja T4 detailplaneeringute lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmidega ning ei esita nendele täiendavaid ettepanekuid või vastuväiteid.	Teadmiseks võetud
6. Kliimaministerium, 26.08.2024 nr 7-15/24/3743-3	
Tuuleenergia arendusalade T1, T2 ja T4 detailplaneeringu LSK ja KSH programmi osaliste ning ekspertgrupi peatükis 4 on Kliimaministerium märgitud koostööd tegevaks asutuseks, kuna planeeringualal asub maavarade registris olev maardla. Täname detailplaneeringu menetlusse kaasamise eest, kuid märgime, et Kliimaministerium ei pea vajalikuks olla koostööd tegev asutus. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 03.07.2023 korraldusele nr 182 punktile 2 on Maa-amet volitatud kooskõlastama maakonnaplaneeringuid, üldplaneeringuid, detailplaneeringuid ning riigi või kohaliku omavalitsuse eriplaneeringuid planeerimisseaduses sätestatud korras, kui planeeritav maa-ala asub maavarade registris oleval maardlal või selle osal. KSH puhul piisab koostööst Keskkonnaametiga, kes on pädev asutus. Kliimaministeriumi valitsemisel oleva riigivara osas palume teha koostööd volitatud asutusega, Riigimetsa Majandamise Keskusega. Kliimaministerium võtab materjali teadmiseks ning ettepanekuid ei esita.	Planeeringu lähteseisukohtasid korrigeeritakse selliseks, et Kliimaministerium ei ole enam koostöötegitajate seas
7. Põllumajandus- ja Toiduamet, 26.08.2024 nr 6.2-6/5879-1	
Põllumajandus- ja Toiduamet (edaspidi PTA) on tutvunud LEMMA OÜ (registrikood 11453673) poolt koostatud Kehtna valla tuuleenergia arendusala T2 detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmiga, töö versioon: 5.07.2024. T2 Lau taastuvenienergiaпарк jääb maaparandusehitiste maa-alast ning eesvoolude piiranguvööndist välja. Sellest tulenevalt puudub PTA-l alus omapoolsete tingimuste seadmiseks.	Teadmiseks võetud
8. Transpordiamet, 26.08.2024 nr 7.2-2/24/13455-2	
Oleme planeeringute lähteseisukohtadega ning KSH programmidega (versioon 5.07.2024, Lisad 1 ja 2) tutvunud ning täiendavaid ettepanekuid ei esita. Palume detailplaneeringute koostamisel ja keskkonnamõju strateegilisel hindamisel arvestada meie 20.11.2023 kirjaga nr 7.2-1/23/22622-2 (ala T1) ning kirjaga nr 7.2-1/23/22603-2 (ala T2) väljastatud seisukohtadega.	Teadmiseks võetud
9. Keskkonnaamet, 27.08.2024 nr 6-5/24/16324-2	

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>Keskkonnaamet on programmi läbi vaadanud ning esitame oma pädevusvaldkonnast lähtudes järgmised märkused ja ettepanekud programmi täpsustamiseks.</p> <p>1. Programmi lk 6 kohaselt on kavandatavaks tegevuse eesmärgiks rajada Kehtna valla üldplaneeringuga määratud Kehtna vallas asuvalle perspektiivsele tuuleenergia arendusalale T2 „Lau taastuvenegiapark“ esmase prioriteedina tuuleenergia osa, perspektiivselt ka päikeseparkide ning elektrienergiasalvestite osa. Võimalike alternatiivide osas (lk 27) tuleb täpsustada, mida peetakse silmas päikeseparkide perspektiivi all ning kas saab teatud ulatuses tuuleenergia arendamist ja päikeseenergia arendamist vaadelda alternatiivsete võimalustena.</p>	<p>Detailplaneeringu ja selle KSH kontekstis ei võrrelda päikese- ja tuulepargi rajamise alternatiive. Detailplaneeringu põhiliseks eesmärgiks on alale tuulepargi kavandamine. Kui planeeringu ja selle KSH käigus ilmneb, et alale on võimalik kavandada ilma olulist ebasoodsat mõju avaldamata mingis mahus ka päikesepark ja näha ette sobilik ala salvestusseadmetele vms kaasnevatele objektidele, siis nende asukoht nähakse ette planeeringus. Vastav selgitus lisatakse KSH programmi</p>
<p>2. Programmi lk 16 märgitakse: „Tuuleenergia arengualade T1, T2, T3 ja T4 puhul tuleb edasisel mõju hindamisel tähelepanu pöörata võimalikele tedre elupaikade olemasolule.“ On mõistetav, et alad T2, T3 ja T4 on jäänud programmi sisse (sest tekst on kopeeritud analoogsest programmist), kuid selguse huvides tuleks need alad nimetamata jätta, sest T2 ala programm ei käsitle teisi alasid (v.a võimaliku kumulatiivse mõju hindamisel).</p>	<p>Selgitame, et viidatud koha puhul KSH programmis on tegu väljavõttega kehtiva üldplaneeringu seletuskirjast. KSH programmi koostamisel ei saa kehtivate ülemuslike strateegiliste dokumentide teksti muuta</p>
<p>3. Programmi ptk 2.6 lk 22 on välja toodud vajadus KSH läbiviimisel arvestada 2024. a registreeritud Karitsa väike-konnakotka elupaigaga (EELIS kood KLO9133773), tänavu oli pesa asustatud (EELIS-es registreeritud 08.05.2024). Märgime, et kuna antud elupaik jääb ligikaudu 1 km kaugusele planeeringualast, siis on vajalik lk 29 (ptk 3.4.1.1.2) kirjeldatud linnustiku uuringu tööde hulka kavandada ka Karitsa väike-konnakotka elupaigakasutuse uuring/analüüs, et välja selgitada, mil määral Karitsa väike-konnakotkas planeeringuala lõunapoolset osa kasutab ja kas sellele alale tuulikute püstitamine on võimalik. Maastikku arvestades võib eeldada, et väike-konnakotkale sobivad alad jäävad alast T2 itta, kuid see vajab kinnitamist uuringuga.</p>	<p>Linnustiku uuringu kirjeldust täiendati. Väike-konnakotka elupaigakasutust selgitakse alal läbiviidavate punktvaatluste abi ning toitumisalade kaardianalüüsi alusel</p>
<p>4. Programmi ptk 2.7 lk 22 ja ptk 3.4.4 osas lisame, et rohevõrgustiku mõju analüüsis tuleb arvestada ka Rapla valla rohevõrgustikuga. Kuna planeeringuala kattub rohevõrgustiku koridoriga, tuleb tuulikupositsioonide kavandamisel vältida barjääriefekti tekkimist.</p>	<p>Arvestatakse KSH aruande koostamisel</p>
<p>5. Alast jäävad 10 km raadiusse kaks must-toonekure leiukohta (Ridaküla, EELIS kood KLO9128753 ja linikõrve, EELIS kood KLO9128754), mis vajavad tähelepanu. Linnustiku-uuring (Midges OÜ) peab kajastama võimalikku mõju must-toonekurele, vajadusel tuleb konsulteerida must-toonekure eksperdiga, kui uurijail endil piisavalt teadmisi liigi kohta ei ole.</p>	<p>Linnustiku uuringu kirjeldust täiendatakse: Must-toonekurele sobilikke toitumisveekogude andmete osas kasutatakse GPS-iga varustatud must-toonekurgede 2007–2022 aasta andmestikku¹. Lisaks hinnatakse välivaatluste käigus kõigi planeeringualale jäävate eesvoolude, ojade ja jõgede sobivust (vee läbipaistvust, põhja struktuuri, kalade olemasolu) must toonekure toitumisveekogudena kasutamiseks.</p>

¹ Kotkaklubi. 2022. Satelliit- ja GSM-põhiste saatjatega varustatud kotkaste ja must-toonekurgede info soetamine ja pesitsusaegse info analüüs ja must-toonekurgede tugitoitmine.

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

Esitatud arvamus	Seisukoht
	Selgitame, et lisaks näeb uuringu kirjeldus ette punktvaatluste läbiviimist, mille eesmärgiks on selgitada eri linnuliikide (sh must-toonekure) poolne õhuruumi kasutus
6. Palume korrigeerida või täpsustada programmi lk 26 esitatud seost KSH-ga paralleelselt valmivate uuringute ja analüüside ning üle-eestilise maismaalinnustiku analüüsiga. Dokumendi lk 26 on viidatud looduskaitsealade (LKS) § 70 ¹ kohastele hüvitusmeetmetele. Märkime, et LKS § 70 ¹ on suunatud Natura 2000 alade terviklikkust ebasoodsalt mõjutavate tegevustega kaasneva kahju hüvitamisele. Juhul, kui antud detailplaneeringu puhul võib tulla kaalumisele ka muude loodusväärtustega seotud kahjude hüvitamine, tuleks antud lõigu sõnastust korrigeerida.	KSH programmi korrigeeritakse. Selgitame, et tegu on KeHJS § 40. lg 4 p 8 ¹ kohase sõnastusega. Antud sõnastust täiendati ja lisati ka lisaks Natura hüvitusmeetmetele ka teiste hüvitusmeetmete käsitlemise võimalikkus
7. Programmi ptk 3.4.2 lk 32 on toodud „Detailplaneeringu ala on enamuses kaetud maaparandusehitiste alaga. Kuivendatud maa-aladele ehitamisel on oluline tagada maaparandussüsteemide jätkusuutlik funktsioneerimine vältimaks üleujutuste teket. Teemat käsitletakse KSH aruandes eksperthinnangu vormis.“ Märkime, et planeeringuala T2 puhul see lause ei ole õige. Ala ei kattu maaparandussüsteemidega oluliselt (https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/maaparandus). Säilinud on loomulik vee liikumine reljeefivormide vahel. Teede ja tuulikute planeerimisel tuleks säilitada loomulik vee liikumine, mitte tekitada lisakuivendust ega ka liigniiskust. Vee liikumine ja probleemset kohad tuleks kindlasti planeeringu käigus läbi analüüsida ning leida võimalikult vähese mõjuga lahendus. Kui liigniiske ala paratamatult tekib, siis võiks pigem kaaluda sellest märgala kujundamist elustiku rikastamiseks (kahepaiksete sigimiskoht), kui et seda kuivendada uute kraavide rajamisega.	KSH programmi korrigeeritakse
8. Programmi ptk 3.4.1.1.2 lk 29 mainitakse andmeallikana seireveebi, mida enam ei ole. Selle asemel on Keskkonnaseire infosüsteem KESE ja kasutatav on ka Keskkonnaportaal.	KSH programmi korrigeeritakse
9. Soovitused/märkused: • Termini roheline võrgustik asemel soovitame kasutada läbivalt rohevõrgustik.	KSH programmi korrigeeritakse
• Programmi ptk 1.6.2. on võimalik trükiviga, mis võib olla ka allikapõhine. „Esimese eesmärgi täitmiseks on seatud meetmeteks hoonete ja taristu energiatõhususe parandamine, säästva transpordilahenduse arendamine, mitmekülgsete taastuenergialahenduste edendamine, süsiniku sidumine maastikesse ning riigimajanduse arendamine.“ Kas on mõeldud riigi majanduse või ringmajanduse?	KSH programmi korrigeeritakse
10. Kaitseministeerium, 30.08.2024	
Allolevates kirjades olete esitanud Kaitseministeeriumile arvamuse avaldamiseks ja ettepanekute esitamiseks T1, T2 ja T4 tuuleenergia arengukavade ning keskkonnamõju strateegilise hindamise programmide lähtekohad: 30.07.2024 nr 7-6/2023/1740-17 31.07.2024 nr 7-6/2023/2230-6 31.07.2024 nr 7-6/2023/2519-7	Teadmiseks võetud

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

Esitatud arvamus	Seisukoht
<p>Kaitseministeerium annab teada, et ministeeriumi hinnangul tuuleelektrijaamade püstitamine nimetatud aladele ei avalda negatiivset mõju riigikaitsele ehitistele pärast Mandri-Eesti kompensatsioonimeetmete rakendamist 2025 aastal ja ministeerium ei esita ettepanekuid esitatud dokumentide ja menetluste kohta.</p>	
<p>11. Kotkaklubi, 30.08.2024</p>	
<p>Tuulikualal T2 tuleb KSH programmi lisada samuti "väike-konnakotka elupaigakasutuse uuring", sest konnakotka pesa asub tuulikualast min 1,1 km kaugusel ehk T2 jääb suures osas väike-konnakotka tsoon 1 sisse.</p>	<p>KSH programmis on linnustiku uuringu kirjeldust täiendatud arvestades Keskkonnaameti ja Kotkaklubi ettepanekuid</p>
<p>12. Muinsuskaitseamet, 30.08.2024 nr 5.1-17.5/1558-1</p>	
<p>Muinsuskaitseamet on tutvunud esitatud dokumendiga „Kehtna valla tuuleenergia arendusala T2 detailplaneeringu lähteseisukohad ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm“. Kultuuripärandit käsitletakse dokumendi kahes peatükis: ptk 2.8 Kultuuripärand; ptk 3.4.8 Võimalik mõju kultuuripärandile. Esitatud informatsioon on asjakohane ja piisav. Muinsuskaitseamet nõustub dokumendi sisuga esitatud kujul.</p>	<p>Teadmiseks võetud</p>
<p>13. P.T., 30.08.2024 NB! Ühe kirjaga on esitatud seisukohad alade T1 ja T2 kohta, seetõttu esitatakse arvamus mõlema viidatud töö arvamustabelites</p>	
<p>Järgnevalt toon välja küsimused, mis mul tekkisid seoses T1 ja T2 KSH programmiga ja millele ma ootan sisutühedaid ja teaduslike väidetega põhjendatud vastuseid: 1. Millistele konkreetsetele inimeste tervise-uuringutele toetudes on tehtud mõjuala ulatuse määramised ja millisel alusel kannate need uuringutulemused praegu planeeritavate tuulikute võimalike mõjutustena üle?</p>	<p>Selgitame, et detailplaneeringu koostamine on käesoleval ajal algstaadiumis. Detailplaneeringu koostamisega koos viiakse läbi keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH), mille raames hinnatakse kavandatava tuulepargi keskkonnamõjusid lähtudes üldtunnustatud hindamismetoodikatest, teaduskirjandusest ja erialaekspertide hinnangutest. Hindamistulemused (koos viidete-ga) esitatakse KSH aruandes. KSH aruande valmimisel avalikustatakse see ja kõigil asjast huvitatutel on võimalik materjalidega tutvuda. Selgitame et mõjuala sõltub mõju valdkonnast, sh linnustiku osas sõltub mõjuala ulatus nt ka linnuliigist. Seega, eri mõju valdkondades erineb ka mõjuala ulatus. Tuuleparkide puhul seostatakse tervisemõjusid eeskätt müra ja varjutuse esinemisega. Mõlemat mõjuvaldkonda käsitletakse KSH aruandes vastavalt KSH programmi ptk 3.4.5.1 Müra ja 3.4.5.2 Varjutus kirjeldatule. Inimesele avalduvate mõjude osas arvestatakse müra võimaliku mõjuvalana 3 km lähtudes Kliimaministeeriumi</p>

Esitatud arvamus	Seisukoht
	soovitustest ² . Varjutuse osas sõltub mõjuala ulatus ilma-kaarest, milles elamualad tuulikute paiknevad ning seega on võimalik täpne mõjuala esitada peale varjutuse modelleeringu läbiviimist. Üldreeglina võib varjutuse mõjuala olla kuni 10xrootori läbimõõd ehk umbes kuni 2 km
2. Kas esineb ja kui, siis milline võib olla lühi- ja pikaajaline T1 ja T2 lähedal elamise mõju lapseootel naistele ja veel sündimata lastele? (Lähtuge vastates teie poolt kasutatud tervise-uuringutest.)	Tuuleparkide puhul seostatakse tervisemõjusid eeskätt müra ja varjutuse esinemisega. Mõlemat mõjuvaldkonda käsitletakse KSH aruandes vastavalt KSH programmi ptk 3.4.5.1 Müra ja 3.4.5.2 Varjutus kirjeldatule. Aruandes käsitletakse ka võimalikke tuulepargi rajamisega kaasnevaid muid tervisemõjusid ja nende ulatust. Lähtutakse uuemast teaduskirjandusest ja uuringutest olemasolevates tuuleparkides. Selgitame, et detailplaneeringu KSH ülesandeks ei saa olla terviseuuringute läbiviimine. KSH käigus saab arvestada teadusuuringute raames läbiviidud terviseuurin- guid, kuid terviseuuringute läbiviimine ise ei ole kohaliku omavalitsuse pädevuses
3. Milline võib olla T1 ja T2 lähedal elamise mõju imikutele, väikelastele ja koolilastele (neile kõigile eraldi arvestatuna) - mõju nende kasvavale organismile, keskendumisele ja ööunele?	
4. Kuidas T1 ja T2 lähedal elamine võib mõjuda erivajadustega inimestele? (Palun näiteid ka juhtumitest, kus mõju pole esinenud.)	
5. Milline võib olla T1 ja T2 lähedal elamise mõju terviseprobleemideta täiskasvanud inimestele?	
6. Milline võib olla T1 ja T2 lähedal elamise mõju erinevate terviseprobleemidega lastele ja täiskasvanutele? (Palun välja tuua konkreetset näidet.)	
7. Kuidas plaanite välistada või minimeerida tuulikute ja nendega kaasnevate infrastruktuuride ja tuleviku võimalike arenduste mõju tervisele?	
8. 1.08.24 Inglise toimunud koosolekul ütles Piret Toonpere, et tema nüüd sellist kohustust ei võta endale (küsimise edasise tervise jälgimise kohta seoses tuulikute lähedal elamisega). Mida selle all täpsemalt silmas peeti, kas Piret Toonpere ei võta kohustust või mitte keegi ei võta sellist kohustust?	
9. Kas tuulikute puhul on kavas kasutada mingeid keemilisi aineid, mis aitavad vältida jää kogunemist tuuliku labadele? Mis ainega on tegemist ja milline on selle mõju inimese tervisele otseses kokkupuutes? Kas see aine võib sattuda pinnasesse ja põhjavette?	Teadaolevalt ei ole sellist asja plaanis. Tuulikule saab tellida jäätmisvastased labad soojendusega, kuid labade pritsimist, nagu lennukite puhul lennuk kaetakse jäätmisvastase spetsiaalse ainega, plaanis ei ole

² Kliimaministeerium. 2024. VÄLISÕHUS LEVIVA MÜRAGA ARVESTAMINE TUULIKUTE PLANEERIMISEL. https://kliimaministeerium.ee/sites/default/files/documents/2024-07/müraga%20arvestamine%20tuulikute%20planeerimisel_1.pdf

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
10. Kui pikk on tuulikute keskmine eluiga ja kuidas ning kuhu tuuliku osad utiliseeritakse?	Tänapäevaste tuulikute eluiga on 25-30 aastat. Peale tuulikute eluea lõppu toimub suure tõenäosusega tuulepargi lammutamine. Teatud juhtudel on võimalik ka osaline rekonstrueerimine. Lammutamise korral tuulikud suunatakse vastavate jäätmekäitlejate juurde taaskasutusse. Taaskasutuse puhul on suurimat probleemi põhjustanud tuuliku labade taaskasutamine, mis on arenev valdkond. KSH aruandes antakse tuulepargi kasutuse ja likvideerimisega kaasnevast jäätmetekkest ülevaade
11. Palun informatsiooni protsentides, kui palju arendaja ja valla töötajate pereliikmeid või lähedasi elab tuulikute mõjupiirkonnas? Info on vajalik, et välistada nn onupojapoliitikat tuulealade planeerimisel.	Küsitud info ei ole asjakohane planeeringu raames
12. Millise eriala eksperdid on uurinud T1 ala juurde rajatava kaevanduse, metsaraie ja tuuleala koosmõju nii inimestele kui loomadele ja loodusele?	Selgitame, et koosmõjude hindamine teostatakse mõjuvaldkondade puhul, mille puhul võib koosmõjusid esineda
13. Kelle poole vallast (nimeliselt!) võivad tulevikus pöörduda tuuleparkide T1 ja T2 tegevuse tõttu häiritud tervisega inimesed? Ja kuidas on planeeritud kindlaks teha (ja kes teeb kindlaks?), kas tervisehäire on tekkinud tuulepargi tegevuse tõttu?	Suure tõenäosusega on vallavalitsuse töötajate koosseis ajas muutuv, seega võivad valla kontaktisikud tuulepargi küsimustes muutuda. Tervisemõjusid puudutavate kaebustega, mis on seotud tööstusobjektidega on alati asjakohane pöörduda Terviseametisse ja kohalikku omavalitsuse poole
PS! Palun vastates eristada ja arvestada täiskasvanu ja lapse füüsilist ja vaimset erinevust ja nende erinevaid vajadusi!	-
Kui tuulikute rajamisega seoses plaanitakse tulla vaatluseid või uuringuid tegema, siis palun, et mind teavitatakse sellest eelnevalt ja soovin, et mina või keegi teine mõjualasse jääv kohalik elanik omaks võimalust osaleda vaatejana ning võiks vaatejaks kaasata ka oma valitud eksperti/eksperthe.	Selgitame, et tuulepargi detailplaneeringu koostamisega kaasnevana on väliuuringuid nõudvate töödena aladel läbiviimisel linnustiku, taimestiku ja nahkhiirte uuringud. Antud uuringud viivad läbi vastava eriala eksperdid ja töid teostatakse vastava liigirühma elupaigakasutust arvestades. Selliste uuringute läbiviimisel ei ole võimalik liigirühma mittetundvate elanike kaasamine
Kehtna üldplaneeringus välja toodud püüeldavad väärtused ja visioon "hästi planeeritud elukeskkonnas" elamisest lastakse õige pea sõelapõhjaks, kui me loetud aastate pärast peame edasi elama laiahaardelises ja edasi tungivas rasketööstuspiirkonnas. Ehk siis küsimus - kuidas sobitate edaspidi T1 ja T2 ja nendega kaasnevad arendused Kehtna üldplaneeringuga, kui vastuolo tekib juba visiooni tasemel?	Selgitame, et T1 ja T2 aladel tuuleparkide asukohavaliku tegemine toimus Kehtna valla üldplaneeringu koostamisel. Üldplaneeringu kehtestamisel (koos vastavate

Esitatud arvamus	Seisukoht
	tuulealadega) on leitud, et tuuleparkide rajamine Kehtna valda on kooskõlas valla väärtustega
14. A.T., 31.08.2024 NB! Ühe kirjaga on esitatud seisukohad alade T1 ja T2 kohta, seetõttu esitatakse arvamus mõlema viidatud töö arvamustabelites	
<p>1.3</p> <ul style="list-style-type: none"> Kehtna valla üldplaneering on detailplaneeringu koostamise lähtealuseks – kas ja millisel määral saab ja võib detailplaneering olla vastuolus üldplaneeringuga seatud eesmärkide ja arengusuundadega? Näiteks tuuliku-parkide asetsemine miljööväärtuslikus piirkonnas ja rohevõrgustiku ning Natura2000 linnukaitseala vahetus läheduses. 	<p>Selgitame, et tuuleparkide võimalikud asukohad Kehtna valla territooriumil on valitud üldplaneeringus. Üldplaneeringus määratud tuulepargi alale on võimalik tuuleparki kavandada detailplaneeringuga ja selle koostamisel tuleb arvestada ka teiste üldplaneeringu kohaste suunistega, nt T1 ala puhul tuleb arvestada, et tuulepargi rajamisel peab jääma toimima ala läbiv üldplaneeringu kohane rohevõrgustiku koridor</p>
<p>1.5</p> <ul style="list-style-type: none"> Kui suurt mõju avaldab rändelindude rändekoridoride asetsemine planeeritaval alal? Milliste meetodite abil teete kindlaks, kas mõju on minimaalne või arvestatav? 	<p>Selgitame, et KSH programm näeb ette alal linnustiku uuringu läbiviimist, mis hõlmab ka rändevaatlusi nii kevadel kui ka sügisesel perioodil. Rändekoridori tähtsust hinnatakse seda läbivate lindude arvukuse alusel. Olulise rändekoridori esinemisel tuleb leida linnustikueksperdi hinnangu alusel sobilikud leevendavad meetmed lindude olulise hukkumise vältimiseks</p>
<ul style="list-style-type: none"> Kui mõjude hindamisel tuleb tähelepanu pöörata lisaks ka bioloogilisele mitmekesisusele laiemalt, siis kas selle alla kuuluvad ka näiteks poollooduslikud rohumaad ja üldplaneeringus kirjeldatud väärtuslikud põllumajandusmaad? 	<p>Poollooduslikud kooslused kuuluvad bioloogilise mitmekesisuse jaoks oluliste koosluste hulka, millele KSH käigus tavapäraselt tähelepanu pööratakse. T1 alal ühtegi poollooduslikku kooslust aga ei esine. Väärtuslikud põllumajandusmaad (kõrge boniteediga ehk kõrge viljakusega põllumaad) on olulised toidujulgeoleku vaatest, mitte niivõrd bioloogilise mitmekesisuse vaates</p>
<ul style="list-style-type: none"> Kas tuulikuid võib püstitada üleujutusohuga alale? Näiteks Vigala (Konovere) jõe vahetusse lähedusse? 	<p>Tuulikute rajamine üleujutusohuga alale ei ole välistatud, kuid sellisel juhul tuleb tuulikute projekteerimisel ja ehitamisel üleujutusohuga arvestada (kasutada vastavaid ehituslikke meetmeid). T1 ala KSH programmi ptk 3.4.9 täiendati ja KSH aruandes käsitletakse tuulepargi kliimakindlust, sh paiknemist osaliselt üleujutusohuga alal</p>

Esitatud arvamus	Seisukoht
<p>1.5.4</p> <ul style="list-style-type: none"> Kas ligipääsuteede planeerimise puhul arvestatakse ka näiteks päästeameti masinate ligipääsuga, veevõtu kohtadega jne.? Tuulikuteni oleks vaja rajada raskeid tuletõrjesõidukeid kandvad teed, mis oleksid kaherealised, et veevõtukohani sõitev paakauto pääseks mööda sõitma põhiautodest ja tuletõrje redelautodest. Ma-nööverduplatsid? Kas sellise infrastruktuuriga arvestamine ja selle loomine ei muuda konkreetsete tuuleparkide ümbrust tundmatuseni? Programmis välja toodud 5m laiusega teed ei ole piisava laiusega. 	<p>Detailplaneeringu tuleohutusnõuete määramisel tehakse koostööd Päästeametiga. Tuulikute ligipääsuteed peavad tagama nii ehituse ajal tuulikudetailide kohaletoomiseks kasutatavate sõidukite kui ka hilisemate hoolussõidukite ligipääsu. Tuulikute püstitamises on vajalik ligikaudu hektari suurust ala. Tuulikute rajamise korral ümbrus muutub. Üks näitlik veebileht, kus on näha nii ehitatavat tuuleparki kui ka metsa sees olevaid platse on saadaval aadressil https://www.wpd.de/lauters-tein-rundgang/index.html</p>
<p>2.4</p> <ul style="list-style-type: none"> Miks on lähimate kaitsealade kaugused märgitud kilomeetrites, mitte meetrites? See tundub olevat teadlik valik, sest 0,4km ja 0,6km kaugused tunduvad palju pikemad kui 400 meetrit ja 600 meetrit. Ehk siis T4 puhul on Natura 2000 kaitseala tuulealast 600 meetri kaugusel. 	<p>Selgitame, et suuremate vahekauguste puhul on tavaks kasutada kaugusühikuna kilomeetrit. Leiame, et keskmisele lugejale on nii meeter kui kilomeeter kaugusühikuna arusaadav</p>
<ul style="list-style-type: none"> Palun seletada programmi lugejale lahti erinevus kaitsealuse liigi elupaiga ja kaitsealuse liigi püsielupaiga vahel. Tuulealal T1 asub vähemalt kaks registreeritud kaitsealuse liigi elupaika, samas KSH programmis on kirjas, et T1 ala ei kattu ja selle lähiümbrusesse ei jää püsielupaikad. Ja punktis 2.6 räägitakse taas kaitsealuse liigi elupaikadest, kuigi tegemist on püsielupaikadega. 	<p>Püsielupaiga definitsioon lisatakse KSH programmi. Selgitame, et kaitsealuse liigi elupaik on Eesti Looduse Infosüsteemis (EELIS) registreeritud kaitsealuse liigi esinemisala (taimede puhul kasutatakse ka kasvukoha mõistet) ja lindude puhul pesitsemiseks sobiv pesa ümbritsev kooslus.</p> <p>Püsielupaik on väljaspool kaitseala või selle piiranguvööndis asuv piiritletud ja erinõuete kohaselt kasutatav: 1) kaitsealuse looma sigimisala või muu perioodilise koondumise paik; 2) kaitsealuse taime või seene looduslik kasvukoht; 3) lõhe või jõesilmu kudemispaik; 4) pruunkaru talvitumispaik; 5) jõevähi looduslik elupaik; 6) mägra rohkem kui kümne suudmega urulinnak. Lihtsustatult on püsielupaiga puhul tegu liigi kaitseks moodustatud kaitsealuse alaga kus kehtivad erinõuded tagamaks vastava liigi isendite kaitset. Kõiki kaitsealuste liikide elupaiku ei võeta püsielupaikade või kaitsealadena kaitse alla</p>
<p>2.6</p>	<p>Selgitame, et DP lähteseisukohtade ja KSH programmi etapis ei ole selged tuulikute asukohad. Seega on</p>

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Musträhni elupaik ja värbkaku elupaik jääb 600 meetri kaugusele arendusalast. Lisaks kilomeetrite kasutamisele on kasutatud ka läbivalt väljendit „tuuleenergia arendusala“ kuid kaitsealuste lindude elupaikadest ja nende jahipiirkondadest rääkides ei saa lähtuda ebamäärasest arengualast, vaid reaalistest tuulikute, millest üks võib koostatava detailplaneeringu põhjal asuda täpselt 600 meetri kaugusel kaitsealuse linnu elupaigast. 	<p>esitatud erinevate objektide kaugused planeeringualast. Programmis on esitatud väga esialgsed võimalikud tuulikute asukohad, kuid täpsem tuulikute paiknemine selgub peale loodusuuringute tulemuste laekumist</p>
<p>2.7</p> <ul style="list-style-type: none"> • Milliste meetoditega teete kindlaks ja selgitate välja tuulikute paigutuse mõju rohevõrgustiku sidususele? T1 ala läbib rohekoridor, mis ühendab Kõnnumaa maastikukaitseala Kehtna valla loodepoolsete rohealadega. T2 lõunapoolne osa on konkreetselt rohevõrgustiku ala ja kogu ülejäänud osa rohekoridori osa, mis töötab rohevõrgustiku tugialana. Väljavõte Kehtna valla üldplaneeringust: „Rohevõrgustik aitab säilitada elurikkust, reguleerida kliimatilisi muutusi, hoiab alal inimeste elutähtsaid keskkonda kujundavaid protsesse ja pakub elanikele puhkevõimalusi“. Juhul kui planeerite tuulegeneraatorid rohevõrgustikule ja rohevõrgustiku tugialadele – rohekoridoridele – siis kuidas aitab see kaasa üldplaneeringus välja toodud eesmärkide saavutamisele? Kes selgitab lahti tekkivad vasturääkivused detailplaneeringu ja üldplaneeringu vahel? 	<p>Selgitame, et tuuleparkide võimalikud asukohad Kehtna valla territooriumil on valitud üldplaneeringus. Üldplaneeringus määratud tuulepargi alale on võimalik tuuleparki kavandada detailplaneeringuga ja selle koostamisel tuleb arvestada ka teiste üldplaneeringu kohaste suunistega, sh rohevõrgustiku tingimused. Mõju rohevõrgustikule hinnatakse KSH aruandes eksperthinnanguna</p>
<p>2.8</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kehtna valla oluline kultuurpärand on näiteks planeeritavast tuulepargist 1600 meetri kaugusele jääv arheoloogiamälestis Keava linnus ja Linnamägi, mis on olulise mõjuga turismiobjekt ning kust avaneb praegu maaliine vaade Linnaaluste-Põrsaku-Pae piirkonna põldudele ja metsadele. See miljöövärtuslik vaade oleks rikutud, kui T1 tuulikud blokeeriksid vaate. Kehtna valla üldplaneeringus on kirjas, et Keava linnus on üks Kehtna vallale iseloomulikke väärtuseid, täpsemalt kultuurilis-ajalooline väärtus ja et „väärtustest lähtumine tagab valla eripäraga arvestamise maakasutuse ja ehitustegevuse määramisel“. Kuidas tuulepark 8-9 umbes 280 meetri kõrguse tuulikuga sellest väärtusest lähtub ja tagab valla eripära jätkumise? 	<p>KSH programmi ptk 3.4.6 lisati ühe visuaalse mõju hindamise vaatepunktina Keava linnuse ja Linnamäe piirkond</p>
<ul style="list-style-type: none"> • KSH programmis on väidetud, et tuuleenergia arendusala T1 ei kattu Kehtna valla üldplaneeringuga määratud väärtuslike vaadete aladega. Näidisenäidena toodud joonisel (joonis 8) on aga legendi järgi väärtuslikuks vaateks kaardi peal märgitud Keava-Hõreda maantee? Palun täpsustada see väide ja selgitada lahti, mida tähendab väljend „väärtuslik vaade“ ja kas vaade Linnamäelt ei ole väärtuslik vaade? 	<p>Selgitame et väärtuslike maastike ja ilusa vaatega teelõikude paiknemine määratakse kohaliku omavalitsuse üldplaneeringus. Üldplaneeringus määratakse ka Muinsuskaitseameti hinnangutest lähtuvalt arheoloogiatundlike alade paiknemine. KSH programmis esitatud joonisel 8 on nimetatud objektide puhul lähtutud Kehtna valla kehtivast üldplaneeringust, millega on võimalik tutvuda https://dge.ee/maps/Kehtna-Rapla/kaardirakendus-kehtna.html</p> <p>KSH programmi ptk 3.4.6 lisati ühe visuaalse mõju hindamise vaatepunktina Keava linnuse ja Linnamäe piirkond</p>

Esitatud arvamus	Seisukoht
<p>3.4.1.1.1</p> <ul style="list-style-type: none"> Mõju taimestikule avaldub ehitusprotsessi käigus – palun lisada KSH programmi punkt, mille all arvatatakse välja arvestuslik maa-ala, mille taimestik saab pöördumatult kahjustatud ehituse ajal ja sinna alla arvata nii tuulikute alused pinnad, raadatavad metsad, rajatavad infrastruktuurid ja võimalikud abiehitised ja/või objektid (näiteks tuletõrje veevõtukohad). Palun võrrelda seda ala kodu detailplaneeringualaga, et inimestel oleks planeeritavatest töödest selgem pilt. 	<p>KSH aruandes taimestikule avalduva mõju hindamiseks tuuakse välja planeeringuga kavandatavate objektide rajamiseks eemaldatava taimkatte pindala ja raadatava ala pindala</p>
<p>3.4.1.1.2</p> <ul style="list-style-type: none"> Palun lisada linnustiku uuringusse ka väike-konnakotka uuring. Nii T1 kui ka T2 piirkonnas on 2023/2024 korduvalt läbi viidud linnuvaatluste tulemusel tuvastatud väike-konnakotka kohalolek. T1 ala puhul Linnaaluste küla põhjaosa põldude, Pörsaku küla idaosa põldude ja Pae küla põldude kohal on vaatluste käigus nii pildistatud kui ka filmitud kohalike poolt korduvalt ja korraka vähemalt kahe pesakonna linde. Kahjuks ei ole ei kohalikud ega ka kohapeal pesa otsimas käinud Kotkaklubi piiskondlik koordinaator väike-konnakotka pesi veel leidnud. Palun linnustiku uuringut teostava Midge OÜ esindajatel tuvastada piirkonnas leiduvad väike-konnakotkad ja nende pesakoht leida ning EELIS-es registreerida. 	<p>Planeeringualal on käimas linnustiku uuring, mis hõlmab endas ka väike-konnakotka vaatlusi. Juhul kui risupeesade otsingute käigus tuvastatakse piirkonnas uus väike-konnakotka pesa, siis esitatakse selle andmed vastavalt Looduskaitseeaduse nõuetele Keskkonnaametile ning pesa kaitseks moodustatakse püsielupaik</p>
<ul style="list-style-type: none"> Palun lisada linnustiku uuringusse ka kiivitaja uuring. Üle-Eestilise maismaalinnustiku analüüsis on välja toodud loetelu lindudest, keda analüüs täpsemalt ei käsitle, kuid kes on tuuleenergia arendamise suhtes tundlikud. Kiivitaja kohta on lisatud märge „oluline on hukkimisriski hindamine ja elupaigakasutuse muutuse registreerimine eeluuringu ja järelseire tulemina“. Iga-aastaseid kiivitaja-kolooniaid on võimalik täheldada T1 tuulealast ida ja kagusuunas jäävatel tuulealaga piirnevatel niitudel. 	<p>Planeeringualal on käimas linnustiku uuring, mis hõlmab endas kõiki üle-Eestilises maismaalinnustiku analüüsis esitatud kaitsekorralduslikult olulisi liike (sh kiivitaja), keda ala iseloomu arvestades piirkonnas võib esineda</p>
<ul style="list-style-type: none"> KSH programmis on kirjas, et teostatakse linnustiku punktvaatlused 2024 aasta kevadel, suvel ja sügisel. Kuidas ja millisel ajavahemikul teostati kevadist linnuvaatlust, kui hankeleping Kehtna vallaga sõlmiti 13.05.2024, samas Eesti Ornitoloogiaühingu lindude rände infoteabe (viide: https://www.eoy.ee/img/Lindude_r2nne.pdf) sõnutsi on Eestis lindude rände tippaeg kevadeti märtsist mai alguseni. Väike-konnakotkas saabub Eestisse märtsi lõpus ja aprilli alguses. Kas linnuvaatlust teostati kuu aega pärast kevadise rände lõppu? 	<p>Selgitame, et seoses hankes ettenähtud ajagraafikuga alustas töövõtja omal riskil kevadiste vaatlustega juba hanketulemuste selgumisega paralleelselt ning antud alal tehti esimesed kevadised vaatlused märtsi lõpus-aprilli alguses (pakkumise ettevalmistamisel läbiviidud kohtulevaatluste käigus)</p>
<ul style="list-style-type: none"> Üle-Eestilise maismaalinnustiku analüüsi punktis 5.1.1 on kirjeldatud punktvaatluse tingimusi, kusjuures kevadiseks välitööks on ajavahemik märts kuni mai ja loendused toimuvad kindlaksmääratud loenduspunktides. Palun kommenteerige, millistel kuupäevadel ja millistes punktides te viisite läbi kevadist lindude punktvaatlust, arvestades, et hankeleping vallaga sõlmiti 13.05.2024 	<p>Vt eelmine vastus. Läbiviidud vaatluste ajad, vaatluspunktide paiknemine jms andmed esitatakse linnustiku uuringu aruandes, mis valmib KSH alusuuringuna 2024 a lõpus</p>
<ul style="list-style-type: none"> Kuidas kommenteerite linnustiku uuringu raames seda, et vallapoolsete hanketingimuste täitmine on tegelikult tähtaegade osas võimatu, sest juba pelgalt kevadrände fikseerimise ja uurimise tähtaeg oli hanke lõpptähtajaks möödas. 28.03.2024 on Riigihangete keskkonnas registreeritud kommentaar „Tulenevalt Repoweri projektist on Eestis kõik Keskkonnaameti poolt aktsepteeritud ornitoloogid töödega üle koormatud kuni käesoleva aasta sügiseni. Sellest tulenevalt on võimalik HD-s nõutud linnustiku välitööd lõpetada alles hilissügisel 2025. 	<p>Selgitame, et T1 ja T2 detailplaneeringu ja KSH riigihankele laekusid kahe konsultandi poolsed pakkumused. Antud konsultandid seega nägid võimalust hankelepingu täitmiseks hankes esitatud tingimuste alusel, sh järgides etteantud ajagraafikut</p>

Esitatud arvamus	Seisukoht
<p>Arvestades eelpool toodud asjaolu, teeme ettepaneku pikendada lepingu tähtaega kuni 30.12.2026“, millele hankija, ehk Kehtna vald on vastanud: „Palume arvestada etteantud tingimustega ja leida neist lähtuvalt lahendused“. Palun kommenteerige, millisel moel on võimalik siiski hanke tingimused täita, kui HD-s nõutud linnustiku välitööd on võimalik lõpetada alles hilissügisel 2025?</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Keskkonnaameti poolt 23.08.2024 T1 KSH programmi jaoks edastatud ettepanekuna on muu hulgas kirjas „Programmi lk 21, jooniselt 4 võib näha, et kaks võimalikku tuulikupositsiooni jäävad III kaitsekategooria liigi hiireviu elupaikadesse või nende piirile. Nende kahe tuuliku positsiooni mõju tuleb eriti hoolikalt hinnata, sest juhul, kui tuulikute püstitamisel kaitsealuse linnuliigi registreeritud pesapaiga vahetusse lähedusse pesapaik hüljatakse, on see käsitletav tahtliku häirimisena, mis on looduskaitse seaduse (LKS) alusel keelatud.“ Palun infot selle kohta, kas linnustiku vaatluse ja kohapealsete punktvaatluste puhul avastatud pesad on EELIS-es registreeritud ja kui kohalikud elanikud edastavad veel võimalike röövlinnu pesapaikade asukohti, siis kas KSH raames linnustiku-uuringut läbi viiv Midges OÜ on kohustatud nende väidete paikapidamist kontrollima ja kohapeal võimaliku pesapaiga eksisteerimist või mitte-eksisteerimist kinnitama? 	<p>Linnustiku uuringu käigus leitud kaitsealuste liikide elupaigad esitatakse Keskkonnaametile KSH aruande eelnoo valmimisel koos sellega. Keskkonnaamet otsustab andmete alusel ise, millised elupaikadest kantakse ka EELIS andmebaasi. Erandiks on I kaitsekategooria liikide leiukohad, mille leidmisel teavitatakse Keskkonnaametit kolme ööpäeva jooksul vastavalt looduskaitse seaduse nõuetele.</p> <p>Kui kohalikel elanikel on teada täiendavaid võimalikke röövlindude pesi, siis antud planeeringuala puudutav info palume edastada KSH juhteksperdile piiret@lemma.ee Palume võimalusel lisada võimalikult täpne asukoha info. Kui tegu on linnustiku uuringu läbiviija jaoks seni teadmata leiuga, siis kontrollitakse seda linnustiku eksperdi poolt sügiseste välivaatluste käigus. Planeeringualaga mitteseotud risupesade leiud tasub looduskaitse seisukohalt alati edastada info@keskkonnaamet.ee ja/või klubi@kotkas.ee</p>
<p>3.4.1.3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tuuleala T1 ei kattu ega piirne ühegi Natura 2000 alaga, samas on T2 vahetult Natura 2000 ala kõrval. Programmis välja toodud tabel 1 väidab, et kuna üldplaneeringu KSH raames on juba teostatud Natura hindamine, siis täiemahulist hindamist enam läbi ei viida, küll aga teostatakse asjakohane hindamine? Kas see tähendab, et Natura hindamine võtab arvesse ka Natura aladel elavate lindude, seal hulgas ka registreeritud I kaitsekategooria kaljukotka elupaiku ja toitumisalasid? Palun arvestada täiendava hindamise puhul ka väike-konnakotkaste leidumisega piirkonnas. 	<p>Selgitame, et Kõnnuma-Väätsa linnuala suhtes nähakse nii T1 kui T2 detailplaneeringu KSH programmis ette Natura asjakohase hindamise läbiviimine ehk Natura täiemahuline hindamine. Natura hindamisel arvestatakse Natura alale jäävate ja antud ala kaitse-eesmärgiks olevate liikide esinemist. Väljaspool Natura alasid elutsevad väike-konnakotkad on olulised linnustiku mõju hindamise kontekstis, kuid neile ei hinnata mõju Natura hindamise käigus</p>
<p>3.4.4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mõju rohevõrgustiku sidususele hinnatakse eksperthinnangu vormis. Mis ala eksperdi hinnangut kasutatakse eksperthinnangu loomisel? Palun arvestada eksperthinnangu andmisel ka üldplaneeringus sätestatud: 	<p>Rohevõrgustiku eksperthinnangu annab KSH juhteksperituginedes ka linnustiku ja nahkhiirte eksperdi sisendile.</p>

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>„Rohevõrgustik aitab säilitada elurikkust, reguleerida kliimaatilisi muutusi, hoiab alal inimeste elutähtsaid keskkonda kujundavaid protsesse ja pakub elanikele puhkevõimalusi“</p>	<p>Rohevõrgustiku kliimamõjude aspektis annab sisendi töögrupp kaasatud kliimamõjude hindamise spetsialist</p>
<p>3.4.5</p> <ul style="list-style-type: none"> Varasemalt on väidetud nii tuuleala arendaja kui ka KSH programmi koostajate poolt, et konkreetseid terviseuuringuid tuuleparkide vahetus läheduses elavate inimeste kohta ei ole Eestis tehtud. Palun vastake, kas katsete korraldada vastava sisuga teadusuuringu, et saaks sellest lähtuda edasiste väidete esitamisel. Kui vastava sisuga teadusuuringud aga puuduvad, ei ole võimalik üheselt välistada tuulegeneraatorite kahjulikku mõju inimese tervisele. 	<p>Selgitame, et planeeringu KSH ei ole oma olemuselt teadusuuring, vaid mõjuhindamisel kasutatakse üldtunnustatud hindamismetoodikaid ja teaduskirjanduses avaldatud asja- ja ajakohast infot. Terviseuuringute valdkonnas lähtutakse eeldusest, et piirnormid on kehtestatud inimese tervise kaitseks ning nende täitmine tagab seega tervise kaitse. KSH programmi p 3.4.5.3 alusel antakse KSH aruandes teaduskirjanduse alusel ülevaade tuuleparkide võimalikust terviseuuringust. Ülevaate andmisel eeldatakse, et eestlane ei erine oluliselt teistest inimestest ning terviseuuringud ei pea seega olema Eestis läbiviidud</p>
<p>3.4.5.1</p> <ul style="list-style-type: none"> Tuulegeneraatorite mürataseme puhul võetakse aluseks müra sihtväärtus 40 dB. Palun lisaks mürataseme mõõtmisele ja mürakaardi loomisele esitada ka teaduslikke uurimistöid müra pikaajalise toime kohta ja selle mõjust inimestele ja loomadele, eriti aga koduloomadele. 40 dB müra sihtväärtus ei ütle KSH programmi lugejale midagi. Soovin teada saada teadusuuringutest, mis on läbi viidud konkreetses müra keskkonnas elavate või töötavate inimeste hulgas ja kus on hinnatud selle müra konstantset toimet ja mõju inimese tervisele. 	<p>Selgitame, et õigusaktide alusel kehtivad välismüra normtasemed on kehtestatud inimese tervise kaitseks just pikaajalist kokkupuudet arvestades. Normtasemed on kehtestatud arvestades müra terviseuuringuid. Sealjuures on Eestis kehtivad normtasemed vastavuses Maailma Terviseorganisatsiooni soovitusetega müra osas³</p>
<ul style="list-style-type: none"> Tuulikud tekitavad madalsageduslikke helisid. Väidate programmis, et Eestis puuduvad siseriiklikud suunised kuidas arvutada tuulegeneraatorite madalsagedusliku müra levikut. Miks ei arvestata aga siin puhul Tallinna Tehnikaülikooli teadlaste ettepanekut, mille puhul peavad kuni kahe megavatise võimsusega tuulikud olema eluhoonest vähemalt kahe kilomeetri, kolmemegavatise kolme kilomeetri ja kuni viiemegavatise nelja kilomeetri kaugusel? TTÜ toetus oma ettepanekus analüüsidele, mis koondasid peamiselt Suurbritannia ja Iirimaa tuuleparkide vahetus läheduses elavate inimeste kaebusi. 	<p>Selgitame, et Eestis kehtivad madalsageduslikule mürale normtasemed, millele vastavust KSH aruande koostamise käigus hinnatakse. Eestis hetkel puudub juhend madalsagedusliku müra leviku hindamiseks ja seega nähakse ette Soome vastavast juhendist lähtuvat meetodikat. Teadaolevalt on Kliimaministeeriumi tellimisel ka Eesti vastav juhendmaterjal koostamisel ning juhul kui see valmib KSH aruande koostamise ajaks, siis sellest ka lähtutakse.</p>

³ <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/343936/WHO-EURO-2018-3287-43046-60243-eng.pdf?sequence=2>

Esitatud arvamus	Seisukoht
	Vallavalitsusel puudub teave, et Tallinna Tehnikaülikooli (või teiste Eesti juhtivate ülikoolide) teadlased oleks viimase 10 aasta jooksul kirjas väljatoodud tuulikute kaugusettepanekut teinud. Küll on andnud riigiasutused soovitusena elamutest kasutada 1 km puhvrit ⁴ , mida Kehtna vald ka tuulepargi asukohavaliku alade määramisel arvestas
<ul style="list-style-type: none"> • Teen ka ettepaneku KSH programmi lisada müra mõjude uurimuste alla ka amplituudimodulatsioonide (ingl.k. amplitude modulation) teemalised teaduskatsed. 	Selgitame, et planeeringu KSH ei ole oma olemuselt teadusuuring, vaid mõjuhindamisel kasutatakse üldtunnustatud hindamismetoodikaid ja teaduskirjanduses avaldatud asja- ja ajakohast infot, selleks et prognoosida kavandatava tegevuse mõjusid. Seega KSH läbiviimisel ei viida läbi teaduskatseid
<ul style="list-style-type: none"> • Palun viidata erinevatele uusimatele teadusuuringutele, mille võtate aluseks KSH programmis tervisemõjude hindamisele. Palun jagage neid teadusuuringute viiteid, et KSH programmi lugejad saaksid tutvuda nende konkreetsete teadusuuringutega. 	Selgitame, et KSH programm paneb paika milliseid mõjusid ja millisel viisil hinnatakse. Hinnangud (koos viidete-ga) esitatakse KSH aruandes. Juhul kui hindamisel lähutatakse teaduskirjandusest, siis esitatakse väidete juurde viited teaduskirjandusele
<p>3.4.5.2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mis tähendab alla 10 h/a kliimatingimusi arvestava varjutustaseme tagamine? Sooviks selle punkti lahti selgitamist. 	KSH programmi täiendati selgitusega. Kliimatingimusi arvestava varjutustaseme arvutuse korral võetakse lisaks tuulikute, elamualade ja päikese omavahelisele paiknemisele arvesse ka lähima meteoroloogijaama andmete alusel päikesepaiste kestvuse ja tuulesuuna andmeid. Andmeid arvestades arvutatakse igal elamualal varjutuse summaarne aastane kestvus. Sellisel viisil arvutatud varjutustaseme puhul võetakse eesmärgiks antud planeeringus, et aasta peale kokku summaarselt ei ületaks varjutuse kestvus elamualal 10 tundi aastas
<p>3.4.5.3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tuulepargi rajamisega kaasneda võivad tervisemõjud – millistest konkreetsetest teadusuuringutest ja -kirjandusest lähtute. Palun tooge välja loetelu, et ka KSH programmi lugejad saaksid tutvuda algallikatega. 	Selgitame, et KSH programm paneb paika milliseid mõjusid ja millisel viisil hinnatakse. Hinnangud (koos viidete-ga) esitatakse KSH aruandes. Juhul kui hindamisel

⁴ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi suunis omavalitsustele 13.03.2019

Esitatud arvamus	Seisukoht
	lähtutakse teaduskirjandusest, siis esitatakse väidete juurde viited teaduskirjandusele
<p>3.4.5.4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palun tooge välja loetelu erialakirjanduses ja olemasolevates tuuleparkides läbiviidud uuringute andmed, millele te tuginete KSH aruannet luues. Sel juhul saaks KSH programmi lugejad samuti tutvuda algallikatega. 	<p>Selgitame, et KSH programm paneb paika milliseid mõjusid ja millisel viisil hinnatakse. Hinnangud (koos viidete-ga) esitatakse KSH aruandes. Juhul kui hindamisel läh-tutakse teaduskirjandusest, siis esitatakse väidete juurde viited teaduskirjandusele. Hindamisel lähtutakse aja- ja asjakohasest teaduskirjandusest</p>
<p>3.4.6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teen ettepaneku paari nähtavusanalüüsi vaatepunkti kohta T1 ala puhul – 1) Keava mägede Linnamägi ja vaade Linnamäelt; 2) vaade Keava lähistelt põllult X-gis koordinaadid 6534412.60, 552476.07 ja/või Keava mõisa tee katastriüksuste Lubjaahju ja Kingu juurest; 3) katastriüksuselt Ülevalt-Vanamatsi; 4) Keava-Hõreda teel Lau külas, katastriüksuste Lau ja Mäe juurest. 	<p>Täname ettepaneku eest. Vaatepunkte arvestatakse vi-sualiseeringute koostamisel</p>
<p>3.4.11</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palun T1 puhul võtta arvesse kumulatiivse mõjuga ka planeeritav Raja II liivakarjäär katastriüksusel Vahastu metskond 40; juba töötav kruusakarjäär katastriüksusel Kraami ja Hõreda raba turbakaevandamine 	<p>Asjaoluga täiendatakse KSH programmi ptk 3.4.11. Mõ-juvaldkondade puhul kus koosmõju karjääridega võib osutada asjakohaseks käsitletakse koosmõju KSH aruan-des</p>
<p>15. Eesti Metsa Abiks MTÜ (EMA), 31.08.2024 NB! Ühe kirjaga on esitatud seisukohad alade T1 ja T2 kohta, seetõttu esitatakse arvamus mõlema viidatud töö arvamustabelites</p>	
<p>1. Üldplaneeringuga paika pandud potentsiaalse tuuleenergeetika ala on planeeritud T2 osas aladele mis asu-vad rohevõrgustiku tuumikaladel. Kehtna valla üldplaneeringu järgi toimib roheline võrgustik nii ökoloogilise ja puhkevõimalusi pakkuva võrgusti-kuna. Võrgustiku toimimise eelduseks on selle sidususe ja toimivuse hoidmine.</p>	<p>Selgitame, et Kehtna valla üldplaneeringu koostamisel määrati sobivad alad tuuleparkide rajamiseks koostöös avalikkuse ja asjaomaste asutustega. Asukohavaliku te-gemisel leiti, et rohevõrgustiku alad ei ole tuuleparkide rajamist välistavad alad. Samas tuleb tuuleparkide raja-misel rohevõrgustikku arvestada ka üldplaneeringu alu-sel kehtivaid rohevõrgustiku tingimusi. Tuulepargi raja-misel puudub vajadus kogu tuulepargi planeeringuala tootmiskaaks muutmiseks. Ka detailplaneeringu koos-tamisel tehakse koostööd erinevate riigiasutustega, sh Keskkonnaametiga ning kaasates teisi huvigruppe. Koos-töö ja mõjude hindamise tulemusel selgub mis mahus ja kuhu on võimalik tuuleparki rajada</p>

Esitatud arvamus	Seisukoht
 <p>Joonis 7. Kehtna valla üldplaneeringu kohase rohevõrgustiku paiknemine tuuleenergia arendusala T2 suhtes.</p> <p>Väljavõtte Kehtna valla üldplaneeringu selgituskirjast: „Rohelise võrgustiku määramisel on aluseks võetud Rapla maakonnaplaneering 2030+23. Rohelise võrgustiku eesmärgiks on piirkonnale omaste ökosüsteemide ja liikide säilimine; looduslike, poollooduslike jt väärtuslike ökosüsteemide kaitsmine ja taastamine. Rohevõrgustik aitab säilitada elurikkust, reguleerida kliimaatilisi muutusi, hoiab alal inimesele elutähtsaid keskkonda kujundavaid protsesse (põhja- ja pinnavee teke, õhu puhastumine, keemiliste elementide looduslikud ringed jne) ja pakub elanikele puhkevõimalusi.“</p> <p>Rohelise võrgustiku puhul eristatakse kahte sorti struktuurielemente:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ tugialad (tuumalad) on ümbritseva keskkonna suhtes kõrgema loodusväärtusega ja/või rohevõrgustiku seisukohalt olulisi ökosüsteemiteenuseid pakkuvad alad, millele valdavalt võrgustiku funktsioneerimine toetub. Tihti on tugialadesse hõlmatud kaitsealad, hoiualad, püsielupaigad, vääriselupaigad, loodusdirektiivi kooslused jne; ▪ koridorid seovad tugialad ühtseks toimivaks tervikuks ning on tuumalade vahelised rände- ja liikumisteed, aidates nii kaasa tugialade kõrge elurikkuse säilimisele ning leevendades elupaikade hävimise ja killustamise mõju.“ 	

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>Koos tuulikuparkide rajamisega kaasnevad raadamised, mis on vajalikud tuulikute ja tuulikuid teenindava platsi rajamiseks, tuulikuni viiva tee loomiseks ja elektriliinide vedamiseks tuulikuni.</p> <p>Raadatud metsa ega lageraielanke ei saa rohevõrgustiku alana käsitleda, sest enamus linnuliike ei lenda üle langi. Rohevõrgustik jääb killustunuks. Lisaks on tuulikud lindudele ohtlikud.</p> <p>Tsoonid kuhu hetkel tuulikud on planeeritud püstitada, tooksid kaasa kindlasti paljude lindude ja käsiivialiste hukkumise ja populatsiooni vähenemise piirkonnas.</p> <p>Kliimaministeerium on seisukohal, et I ja II kategooria liikide elupaigad vajavad täiendavat kaitset.</p> <p>15.12.2023 kirjutas elurikkuse ja keskkonnakaitse asekanstler Antti Tooming oma vastuses Eesti Metsa Abiks MTÜ -le alljärgnevat.</p> <p>„Tulevikus on kaitstavaid alasid, mis panustavad mh elurikkuse kaitse eesmärkide täitmisel plaanis juurde moodustada. Hetkel on erinevates menetlustappides uusi kaitstavaid (projekteeritavaid) alasid ~50 tuhande hektari ulatuses maismaal ja samas ulatuses ka merealal. Lisaks vajavad täiendavat kaitset I ja II kategooria liikide elupaigad, Natura elupaigad väljaspool kaitstavaid alasid, mis omakorda panustavad elurikkuse strateegia teise eesmärgi, liikide ja elupaikade seisundi parandamisse. Oluline on tagada kaitse ka säilinud terviklikele looduskompleksidele ja loodus- ning põlismetsadele, samuti panustada alade sidususse. Eesmärkide täitmine, niipalju kui see on võimalik, on plaanis tagada riigimaadel.</p> <p>Elurikkuse strateegia eesmärgid on seatud Euroopa Liidu üleselt, eesmärk omaette ei ole niivõrd 30% pindala saavutamine, kui see, et olulised väärtused saaksid kaitstud ja säiliks ehk kvaliteet on tähtsam kui kvantiteet. Sisend edasiste eesmärkide osas on koondamisel ja kindlasti on plaanis järgmise aasta esimeses pooles ka erinevate huvigruppide kaasamine. Ettepanekud meie panuse kohta on plaanis Euroopa Komisjonile esitada järgmise aasta jooksul.“</p> <p>Teedele mis hakkavad viima tuulikuteni tuleb ehitada teetammid samade põhimõtete järgi nagu riigi põhi- maanteedel. Sellega väljatakse muld ja turvas ning asendatakse see liiva ja killustikuga. Seda on vaja selleks, et rajatavad teed peavad ära kandma tuulikuid püstitama tulevad rasked kraanad ja tuulikuosi transportiva tehnika. Nende uute korralike teetammidega teedega aga tekitatakse tammid ja pinnase niiskusrežiim saab hävitatud. Sellega muutub kogu ökosüsteem, kaovad paljud kaitsealused taimed, nahkhiired ja linnud piirkonnast, samuti väheneb põldude viljakus.</p> <p>Rohevõrgustiku tuumikaladele ei või rajada ei uusehitisi ega tehnokoridore. Tuulikud aga on tootmisüksused, sest koos nende rajamisega muudetakse maa sihtotstarve tootmiskaaks.</p> <p>Tuulikutega koos rajatakse ka uued tehnokoridorid. Samuti on tuulikute vundamendid väga mahukad ehitised mille ehitamiseks kulub umbes 1800 tonni betooni.</p>	

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>2. Negatiivne mõju lindudele</p> <p>Eesti Ornitoloogiaühingu hinnangul väheneb igal aastal metsalindude arvukus 43 000 - 59 000 paari võrra ja põllulindude arvukus igal aastal 24 000 - 52 000 paari võrra.</p> <p>Lindudele olulise mõjuga taristuks on ehitised või rajatised, mis jäävad lindude rändeteele, pesitsus või toitumisalale ning põhjustavad lindude hukkumist, elupaiga killustumist või toitumisala kvaliteedi olulist langust.</p> <p>Kuna maismaa tuuleparkide rajamisega kaasneb teede ehitus ning metsa raadamine, on nende puhul täiendavaks negatiivseks faktoriks elupaikade hävimine.</p> <p>Eesti koostamisel olev keskkonnavaldkonna arengukava 2030 (KEVAD) sätestab, et paranenud seisundiga haudelinnuliikide osakaal peab alates algtasemest (2019) olema paranenud +30% aastaks 2030. Täna, aastal 2023 on lindude arvukus ornitoloogide hinnangul endiselt languses.</p>	<p>Selgitame, et tuuleparkide rajamise vajadus tuleneb Eesti kliima- ja energeetikaalastest eesmärkidest, mille kohaselt aastaks 2030 moodustab taastuvenergia elektrienergia summaarsest lõpptarbimisest vähemalt 100%. Nõustume, et antud eesmärgi täitmisel tuleb arvestada ka teiste eesmärkidega, sh elurikkuse eesmärkidega. Sellest lähtuvalt on juba Kehtna valla üldplaneeringu koostamisel tuuleparkide asukohavaliku tegemisel eelostatud valla territooriumil olevaid alasid, mille puhul on tegu teadaolevalt väiksema looduskaitsealase väärtusega aladega</p>
<p>3. Tuulepargi rajamine maismaale ning Natura 2000 linnuala (Kõnnumaa maastikukaitseala) lähedusse on vastuolus siduva Euroopa Komisjoni määrusega “EL-i elurikkuse strateegia aastani 2030”</p> <p>Eesti Vabariik on liitunud Euroopa Komisjoni poolt kohustusliku elurikkuse strateegiaga aastani 2030, mis rõhutab kliimanetraalsuse saavutamise vajalikkust: “Kestlikumalt hangitud taastuvenergia on väga oluline, et võidelda kliimamuutuste ja elurikkuse vähenemise vastu. EL seab esikohale lahendused, mis on seotud näiteks ookeanienergia, avamere tuuleparkide (mis võimaldavad ka kalavarudel taastuda), päikeseparkide (mis toetavad elurikkust soodustava taimkatte teket) ja kestliku bioenergia kasutusele võtmisega.”</p> <p>EL-i elurikkuse strateegia ei toeta maismaatuuleparkide rajamist.</p>	<p>Selgitame, et EL-i elurikkuse strateegia seab väga selgelt eesmärgiks ka kliimanetraalsuse saavutamise ning rõhutab, et äärmiselt vajalik on vähendada energiasüsteemi süsinikdioksiidiheidet. Seega ei saa EL elurikkuse strateegiast kuidagi järeldada, et strateegia ei toeta maismaatuuleparkide rajamist.</p> <p>Maismaatuuleparkide rajamine on selgelt vajalik kliimanetraalsuse eesmärkide saavutamiseks ja seda kinnitavad nii Euroopa Liidu kui Eesti arengudokumendid</p>
<p>4. Tuulepargi rajamine Natura 2000 linnuala lähedusse nõuab Natura hindamise läbiviimist, mõju kaitseala terviklikkusele peab olema täielikult välistatud.</p> <p>Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt ei välista olulise mõju avaldumist Natura alale see, et kavandatav tegevus leiab aset väljaspool Natura ala. Euroopa Kohtu selgituste kohaselt võib Natura alale olulist mõju avaldada nii ala territooriumil kui ka väljaspool seda toimuv tegevus (EKO C-142/16: Komisjon vs. Saksamaa, p 29). Tähendust ei oma see, kas tuulepark kattub looduskaitsealaga või mitte. Riigikohus on rõhutanud, et isegi kavandatava tegevuse kaudne mõju looduskaitsealale ei pruugi olla vähem oluline kui otsene mõju, mistõttu on otsuste ja kaudsete mõjude eristamisel teisejärguline tähendus. Näiteks võib kaitsealuse linnuliigi elupaik samaväärselt hävida lindude jaoks oluliste tingimuste (niiskusrežiim, inimeste või sõidukite liikumine piirkonnas, müra) muutumise tõttu nagu elupaiga peale ehitamise tõttu (3-18-529, p 19).</p> <p>Euroopa Kohtu praktikas selgitatud, et tegevusest lähtuv oluline mõju võib kanduda ka sadade kilomeetrite kaugusele ning avaldada olulist ebasoodsat mõju Natura ala terviklikkusele (EKO C-142/16, Komisjon vs. Saksamaa).</p>	<p>Selgitame, et nii detailplaneeringuala T1 kui ka detailplaneeringuala T2 KSH programm näeb ette Natura asjakohtade hindamise läbiviimist Kõnnumaa-Väätsa linnuala suhte</p>

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>Võrdlusena, Rail Balticu lahendis, asusid Natura 2000 alal kaitstavad objektid Rail Balticu trassikoridorist 550 m, 670 m ja 1 km kaugusel ning Riigikohus leidis, et sellises olukorras oli Natura hindamine kohustuslik, sest välistada ei saanud olulise ebasoodsa mõju avaldumist Natura ala terviklikkusele (3-18-529, p 18 ja 20). Nii on see ka käesoleval juhul.</p> <p>Tuulealade T1 ja T2 asukohad võrdluses Natura 2000 aladega.</p>	

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>5. Koos tuulikute rajamisega Kehtna valda kasvab märkimisväärselt oht laiaulatuslikuks tulekahjuks. See kujundaks ohtu nii Kehtna valla elanike elule ja tervisele kui ka kaitsealade/rohevõrgustiku tuumikaladele. FireTrace International andmetel on kolm kõige tihedamini esinevat tõsist riket tuulikutel järgnevad: 1. tuuliku labade purunemine (kõigist tõsistest juhtumitest moodustab see rike 19%), 2. tuuliku süttimine (15%), 3. kandevkonstruktsiooni rike (10%). Hetkel aga on planeeritud tuulikud rajada Kehtna vallas roheline võrgustiku tugialale ja roheline võrgu koridori (T2) või ristuma roheline võrgu koridoriga ja osaliselt kattuma turbatootmisalaga Hõreda rabas (T1), vahetult looduskaitsealade kõrvale. Kliimamuutustega kohanemise arengukava kohaselt on üks peamisi tulevikukliima riske kuumalained.“ Koos kuumalainetega kasvab aga suurtulekahjude risk. 10.04.2015 ilmus Virumaa Teatajas lugu pealkirjaga „Süttinud elektrituulik purskas tuld.“ Antud uudisloos kirjutatakse, tsiteerin: „Häirekeskusele teatati tulekahjust kolmapäeval kell 23.22. Põlesid 90 meetri kõrgusel asuvad tuulegeneraatori seadmed ning lendlevatest põlevatest seadmetükkidest ja sädemetest süttis kahel pool maanteed kulu. Päästjad kustutasid kulu ning tagasid valve maastiku võimaliku uuesti süttimise avastamiseks. Sündmuskohalt lahkusid päästjad kell 3.37.“ 2013 aastal on kaitsnud Andres Sulg oma bakalaureusetöö teemal „Päästetööd tuulegeneraatorites Narva tuulepargi näitel.“ Antud lõputöös on jõutud järeldusele, tsiteerin: „Igasugune tulekahju tuulikus osutab suurt ohtu päästjatele mitmel põhjusel: palju erinevatest materjalidest konstruktsiooniosasid ja detaile, sees on elektriseadmestik, mis võib olla pingestatud. Tuuliku kuju tõttu võib tekkida nii öelda "korstna" efekt, mis seisneb tõmbe tekkes tuuliku sees. Selle protsessiga kaasneb väga kiire, intensiivne põlemine ja kõrge temperatuur.“ Maailmas on kahjuks väga palju näiteid tuulikute tulekahjust, mille tõttu on tihti alguse saanud väga ulatuslikud, sadu hektareid hõlmavad, maastiku- ja metsapõlengud. Rajades aga tuulikud, mille kustutamine on nende kõrguse tõttu keerukas ja nõuab väga suurt võimekust ning ülikiiret reageerimist tuletõrjelt millist valmidust Haljala vallal ega ümbruskaudsete valdade päästekomandodel pole. Tuulikuteni oleks vaja rajada raskeid tuletõrjesõidukeid kandvad teed, mis oleks kaherealised, et veevõtukohti sõitev paakauto pääseks mööda sõitma tuletõrje põhiautodest ja redelaudodest. Rajada oleks vaja platsid kus tuletõrjesõidukid saaksid manööverda ja nende lähedusse veevõtukohtad. Eelmainitud tegevuste tõttu aga muutuks tundmatuseni piirkond. Laiu teid rajades, manööverdamisplatse ja veevõtu kohti tehes oleks vaja võtta maapinda roheline võrgustiku tugialade ja roheline võrgu koridoride arvelt. Tulekahjuoht kasvaks koos tuulikutega suuresti ja seaks ohtu loodusobjektid, piirkonna elanike elu, tervise ja vara.</p>	<p>Detailplaneeringu tuleohutusnõuete määramisel tehakse koostööd Päästeametiga. Tagatakse juurdepääsud nii tuulikutele kui olemasolevatele metsateedele. Veevõtu kohtade puhul arvestatakse nii olemasolevate veevõtukohtadega kui planeeritakse ka uusi. Haljala valla päästekomando juurdepääsetavust selle planeeringuga ei lahendata</p>
<p>6. Koos tuulikute püstitamiseega kaasneks kõrge infraheli tase. 8. klassi füüsika õpikus on infraheli mõjust inimese tervisele kirjutatud järgnevalt: „31. mail 2003. aastal viis rühm Ühendkuningriikide uurijaid läbi eksperimendi, kus nad lasid umbes 700 inimesel kuulata muusikat,</p>	<p>Selgitame, et lisaks A-kaalutud detsibellides kehtivale välismüra normtasemetele (KKM määrus nr 71) kehtivad Eestis ka madalsagedusliku müra (sagedusvahemikes</p>

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>millele oli lisatud vaevu kuuldav 17 Hz infraheli toon. Infraheli tekitamiseks kasutasid nad spetsiaalset, eriti suure võnkeamplituudiga kõlarit, mis oli kinnitatud seitsme meetri pikkuse plastiktoru külge. Peaaegu veerand eksperimendis osalenutest kaebas rahutust, ebamugavustunnet, äärmist kurbust, närvilisust, hirmupuhanguid, külmavärinaid või surutusetunnet rinnus. Oma kõnes ütles professor Richard Wiseman: „Need tulemused viitavad, et madalsageduslik heli võib inimestes esile kutsuda ebaharilikke kogemusi, isegi kui nad ei suuda infraheli kuulda.</p> <p>Teadlased on oletanud, et selliseid helisid võidakse kasutada mõnes väidetavalt nõiutud kohas veidrate aistingute esile kutsumiseks, mida inimesed vaimudega seostavad. Meie tulemused igatahes kinnitavad seda oletust.““</p> <p>07.01.2011 Eesti Päevaleht veebiväljaandes ilmus uudislugu pealkirjaga „Pevkuri soov: tuulikud elamutest kaugemale. Tuuliku lähedal elav inimene kurdab, et madalsageduslik müra paneb pea valutama.“</p> <p>Väljavõtte antud uudisloost, tsiteerin: „Sotsiaalminister Hanno Pevkur saatis nädala eest keskkonnaminister Jaanus Tamkivile ettepaneku kehtestada Tallinna Tehnikaülikooli teadlaste soovitusel seadustesse nõue, et minimaalseks vahekauguseks tuuliku ja elamahoone vahel peab olema vähemalt kaks kilomeetrit.“</p> <p>07.11.2007 Vooremaa veebiväljaandes ilmus uudislugu pealkirjaga „Müra tapab meid vaikselt.“</p> <p>Antud uudisloos kirjutatakse, tsiteerin: „Eriti kahjulik on müra une ajal, sest ta häirib puhkamist ning võib inimest mõjutada terve järgmise tööpäeva jooksul. Viimaste aastate uuringud on näidanud, et müra tõstab une ajal stressiga seotud hormoonide kortisooli, adrenaliini ja noradrenaliini taset. Mida kauem need hormoonid veres püsivad, seda suurem on risk, et inimesel tekivad eluohtlikud terviseprobleemid, näiteks südamehaigused, kõrge vererõhk või nõrgenenud vastupanuvõime.“</p> <p>05.01.2011 Postimehe veebiväljaandes ilmus uudislugu pealkirjaga „Tamkivi: tuulikute ja elamute vahemaa normid võivad saada reaalsuseks.“</p> <p>Väljavõtte antud uudisloost, tsiteerin: Pevkur toetus Tallinna Tehnikaülikooli (TTÜ) teadlaste ettepanekule, mille järgi peavad kuni kahemegavattise võimsusega tuulikud olema eluhoonest vähemalt kahe kilomeetri, kolmemegavattised kolme kilomeetri ja kuni viiemegavattised nelja kilomeetri kaugusel. TTÜ toetus oma ettepanekus analüüsile, mis koondasid peamiselt Suurbritannia ja Iirimaa tuuleparkide vahetus läheduses elavate inimeste kaebusi.</p> <p>Küsitletud inimesed kurtsid müra ja tiivikute liikumisel tekkiva varjutuse halva mõju üle. See võib esile kutsuda unehäireid, peavalu, migreeni, peapööritust, väsimust ning ärevus- ja keskendumishäireid.“</p> <p>Jääb arusaamatuks miks eriplaneeringut menetledes ei toetuta teadlaste seisukohtadele. Haljala valda soovitakse rajada 7 megavattiseid tuulikuid ainult kilomeetri kaugusele eluhoonetest. Nii on teadlikult Haljala vallavalitsusel plaanis ohverdada oma vallaelanike tervis tuulikuarendajate huvides.</p>	<p>10-200 Hz) normtasemed siseruumides (SOM määrus nr 42). Lisaks kehtivad ka infrahelile (alla 20 Hz) eraldi piirväärtus (SOM määrus nr 75). KSH aruande koostamisel hinnatakse vastavust kõigile kehtivatele müra normtasemetele. KSH aruandes võetakse eelduseks, et kehtivad normväärtused on kehtestatud inimese tervise kaitseks ja nende järgimine tagab terviseohutuse.</p> <p>Selgitame, et Kehtna Vallavalitsusel puudub pädevus kommenteerida Haljala valla plaane tuulikute rajamise osas</p>
<p>7. Juba ainuüksi tuulikute käigukastid sisaldavad kuni 1400 liitrit õli ja tuulikute õlilekked on sagedased. Sellega kaasneb suur risk nii põhjaveele kui rohevõrgustiku tuumikalade säilimisele.</p>	<p>KSH programm näeb ette pinna- ja põhjavee mõjude hindamisel õlilekke riski käsitlemist</p>

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>Antud teemat on käsitletud näiteks Laiier oma uudisloos pealkirjaga „Cleaning up the dirty side to clean energy.</p>	
<p>8. Väärtusklikud maastikud. Teedel on ka maastikusteetiline väärtus: maastike ilu vaadeldakse põhiliselt teedelt, neil liikuja pilk püsib suurema osa aega teel; teed oma loogete, nähtavuse või varjatusega on jõulised inimtekkelised maastikuelemendid (Parts, 2002). See tõdemus peaks olema lisaargument teedesse tehtavate investeeringute üle otsustamisel, põllu- ja rohumaade võsastumise vältimisel ja vaadete hoidmises avatuna ning teeäärsete ehitiste välisilme suhtes rakendatavate piirangute ranguse osas (Parts, 2002). Kehtna valla Keava-Ingliste piirkonna kaunitelt teelõikudelt avanevad vaated tuleb hoida avatuna. Märkus: Tuulikute rajamine Kehtna valda on ajendatud lühiajalisest kasust ja seab ohtu pikemaajalisi ühiskonnagruppide huvisid ja eesmärke. Lisaks visuaalsele ja müra häiringutele kaasneks ka tuulikute läheduses viibivatele inimestele suur oht nende elule ja tervisele. Selle tingib asjaolu, et talveti tuuliku labad jäätuvad ja teadmata hetkel võivad jäätüki lennata teadmata suunas. Seda teemat on käsitletud näiteks Eologix Ping uudisloos „Dangers and risks due to ice accumulation on wind turbines.</p>	<p>KSH programm näeb ette väärtuslike maastikega ja ilusa vaatega teelõikude arvestamist visualiseeringute koostamisel ja visuaalsete mõjude hindamisel</p>
<p>Kokkuvõte Rohelise võrgustiku tuumaala ja koridori muutmise tööstusmaa funktsioone kandvaks maa-alaks Natura 2000 linnu- ja käsitiivaliste alade kõrvale on mõeldamatu ja vastuolus kõigi mõeldavate keskkonna kaitse-eesmärkidega. Populaarsetelt virgestus- ja puhkealadelt peletada inimesed eemale raadatud metsa, müra ja hiiglaslike tööstuslike objektidega on tervisesporti, liikumist ja loodushuvi tugevalt pärssivad tegevused. Oleme kindlal seisukohal, et detailplaneeringus näidatud aladele tuulikuid rajada ei või.</p>	<p>Selgitame, et antud juhul on tegu tuulepargi detailplaneeringu koostamisega. Tuulepargi asukoha sobivus on määratud Kehtna valla kehtivas üldplaneeringus. Üldplaneeringu KSH raames on hinnatud asukohavalikuga kaasnevaid mõjusid. Detailplaneeringu koostamisel ka selle KSH läbiviimisel selgitatakse välja alale rajatava tuulepargi maht ja rajamis- ning kasutustingimused</p>
<p>16. I.R., 31.08.2024 NB! Ühe kirjaga on esitatud seisukohad alade T1 ja T2 kohta, seetõttu esitatakse arvamus mõlema viidatud töö arvamustabelites</p>	
<p>1. Esmalt märgib avaldaja, et oluliselt on vajalik suurendada programmis kavandatud sotsiaalmajanduslike mõjude hindamise osakaalu ning detailselt anaüüsida tuulepargi mõju majandusarengule ja tööhõivele, põllumajandussektorile, turismile ja kogukonnale.</p>	<p>KSHs hinnatakse üldisel tasemel sotsiaalmajanduslikku mõju, finantsanalüüse jms ei tehta. Põllumajandussektorile on mõju olematu või minimaalne, metsandussektorile vähene, turismisektorile saab see olla nii positiivne kui negatiivne (ürgloodusturismi juurde tuulepark ei kuulu, samas suurendab see tuulepargiturismi, paljude inimeste jaoks on elektrituulik samasugune tehniline seade nagu mobiilimast, elektri õhuliin või tootmis-hoone), kogukonnas kuuleb ka nii poolt- kui vastuhääli</p>
<p>2. Teiseks rõhutab avaldaja, et eraldi on vajalik teostada põhjalik mürauuring just konkreetse kavandatava tuuliku mudelist lähtudes. Seejuures on vajalik ka tuulikute koosmõju hindamine.</p>	<p>Selgitame, et detailplaneering ei määra tuuliku mudelit. Sellest lähtuvalt saab ka mõjuhindamine lähtuda pigem</p>

Esitatud arvamus	Seisukoht
	<p>tuulikute parameetritest kui konkreetsest mudelist. Müra hindamisel lähtutakse halvimast olukorrast lähtudes tootmises olevate tuulikute andmetest. Juhul kui mürahindamisel ilmneb, et esineb piiranguid, millise müra tasemega tuulikuid antud ala puhul võib kasutada tagamaks müra normtasemeid, siis leitakse KSH käigus alale tuulikute parameetrid, mis alal on lubatavad. Müra hindamisel arvestatakse tuulikute ja tuuleparkide omavahelist koosmõju</p>
<p>3. P 2.6 osas märgib avaldaja, et jääb ebaselgeks, millistel alustel on määratud tuulikute võimalik mõjuala. Näiteks on nenditud, et kaitsealuse kaljukotka elupaik jääb planeeringualast 2 km kaugusele ning nenditakse, et alad ei kattu. Avaldaja ei nõustu sellise käsitlemisega ja palub oluliselt suurendada tuulikuala mõjuala oluliselt (kuni sotsiaal-majandusliku mõju hindamisel vähemalt nende visuaalse nähtavuse piirideni (38 km).</p>	<p>Selgitame et mõjuala sõltub mõju valdkonnast, sh linnustiku osas sõltub mõjuala ulatus nt ka linnuliigist. Seega, eri mõju valdkondades erineb ka mõjuala ulatus. Linnuliikide osas on mõjualade ulatus määratud eeskätt üle-eestilise maismaalinnustiku analüüsi aruande alusel⁵</p>
<p>4. Täielikult puudub programmis p 3.4.5.3 Mõju inimese tervisele sisuline osa. Antud valdkonna uuringuid peab avaldaja väga tähtsaks ja hinnata tuleb kavandatava rajatise mõjusid igakülgset (s.h näiteks võimaliku elektromagnetkiirguse mõju). Lisaks, tuulepargi kasutamise ajal on eeldada samuti infraheli ja madalasagedusliku müra teket. Infraheliks nimetatakse helilaineid, mille sagedus on alla 20 Hz. Infraheli ei ole valdavalt inimese kõrvale kuuldav. Madalasageduslikuks heliks loetakse helilaineid, mille sagedus on vahemikus 10-200 Hz. Sellise müra mõju inimese tervisele ja looduskeskkonnale tuleb igakülgset uurida. Näiteks toob avaldaja, et teadusuuringud on seostanud tuulikuid sümptomitega, mille hulka kuuluvad elukvaliteedi langus, ärrituvus, stress, unehäired, peavalu, ärevus, depressioon ja kognitiivsed düsfunktsioonid¹. Seejuures tuleks eraldi uurida kavandatava tuulikuala mõju inimeste psüühikale, kuivõrd tegemist on väga olulise muutusega piirkonnas, kus puuduvad igasugused maastikul eristatavad kõrged tehisobjektid.</p>	<p>Tuuleparkide puhul seostatakse tervisemõjusid eeskätt müra ja varjutuse esinemisega. Mõlemat mõjuvaldkonda käsitletakse KSH aruandes vastavalt KSH programmi ptk 3.4.5.1 Müra ja 3.4.5.2 Varjutus kirjeldatule. Aruandes käsitletakse võimalikke tuulepargi rajamisega kaasnevaid muid tervisemõjusid ja nende ulatust. Lähtutakse uuemast teaduskirjandusest ja uuringutest olemasolevates tuuleparkides.</p> <p>Selgitame, et ei ole tuvastatud, et tuulikutega kaasneks olulist elektromagnetkiirgust. Sellest lähtuvalt ei nähta ette ka mõjuvaldkonna käsitlemist KSH aruandes. Elektromagnetkiirgus kui mõjuvaldkond on oluline kõrgepingeliinide rajamisel, kuid antud juhul kõrgepingeliinide kavandamist eelduslikult planeeringus ette ei nähta.</p> <p>Selgitame, et planeeringu KSH ei ole oma olemuselt teadusuuring, vaid mõjuhindamisel kasutatakse</p>

⁵ <https://kliimaministerium.ee/elurikkus-keskkonnakaitse/looduskaitse/uuringud-projektid-ja-analuusid#analuuus-ja-lisad>

Esitatud arvamus	Seisukoht
	<p>Üldtunnustatud hindamismetoodikaid ja teaduskirjanduses avaldatud asja- ja ajakohast infot, selleks et prognoosida kavandatava tegevuse mõjusid. Seega KSH läbiviimisel ei viida läbi uuringuid inimese vaimse tervise osas</p>
<p>5. Avaldaja rõhutab samuti, et programmi tuleks täiendada kasvuhoonegaasi jalajälje hindamise valdkonnaga. Seejuures tuleks hinnata nii tuulikute ehituses kasutatavate materjalide jalajälge kui ka hilisema eksploatatsiooni jalajälge (arvestades mh tuulikute hooldusvajadust). Aluseks tuleks võtta vastav meetodika².</p>	<p>KSH programmis on juba CO2 jalajälje hindamine valdkonnana käsitletud (ptk 3.4.9.). Kuna tegu on detailplaneeringu staadiumiga ja tegu ei ole hoonete ehitamisega, siis jalajälje hindamiseks ei sobi hästi teie poolt viidatud hoone CO2 jalajälje hindamise meetodika ja seega seda ka ei kasutata. Tuuleparkide planeeringu faasis on olulisem vaadata maakasutuse muutusega kaasnevat jalajälge, mida planeeringu lahendusega saab ka vajadusel leevendada tuulikute ja taristu paigutuse abil</p>
<p>6. Üldise märkusena leiab avaldaja, et mõjude hinnangus on liigselt keskendatud just tuulikute ehitamisega seonduvatele mõjudele, samas tuulikute hilisema töötamisega kaasneva pikaajalise mõju uurimise vajadust on alatahtsustatud. Avaldaja ettepanek on olulist rohkem uurida tuulikute pikaajalist mõju igakülgset.</p>	<p>Selgitame, et enamik tuuleparkidega seonduvaid ja KSH käigus hinnatavaid mõjusid on kasutusaegsed. KSH käigus hinnatakse nii ehitus- kui kasutusaegseid mõjusid</p>
<p>17. M.I., 02.09.2024 NB! Ühe kirjaga on esitatud seisukohad alade T1 ja T2 kohta, seetõttu esitatakse arvamus mõlema viidatud töö arvamustabelites</p>	
<p>Elan T1 vahetus läheduses ning sai kolinud siia kui rahulikku maakohta. Planeeritav tuulepark aga paneb muretsema oma võimalike mõjudega. Järgnevalt toon välja ettepanekud ja tähelepanekud, mis mul tekkisid seoses T1 ja T2 KSH programmiga ning palun neile vastuseid:</p> <p>1. Infraheli mõjude uuringute lisamine KSH-sse</p> <p>- Ettepanek: KSH-s tuleks lisada spetsiaalsed uuringud infraheli mõju kohta. See peaks hõlmama madalsagedusliku müra (LFN) ja infraheli allikate täpset hindamist, nende leviku modelleerimist ning potentsiaalsete mõjude analüüsi nii inimeste tervisele kui ka loodusele. Uuringud peaks teostama sarnase kõrgusega ja planeeritava ehitusega tuulikut ning missugune oleks kombineeritud infraheli mitme eri kaugusel töötava tuuliku puhul. Seda võiks olla - Põhjendus: Praegused normid, mis põhinevad ainult A-kaalutud desibellidel (dB-A), ei arvesta infraheli ja madalsagedusliku müra mõju, mis võib olla tervisele ja keskkonnale oluline. Uuringud on näidanud, et infraheli võib mõjutada inimeste une kvaliteeti, põhjustada ärevust, peavalu ja kognitiivseid häireid. Samuti võib infraheli häirida loomade käitumist ja rändemustreid.</p>	<p>Selgitame, et lisaks A-kaalutud desibellides kehtivale välismüra normtasemetele (KKM määrus nr 71) kehtivad Eestis ka madalsagedusliku müra (sagedusvahemikes 10-200 Hz) normtasemed siseruumides (SOM määrus nr 42). Lisaks kehtivad ka infrahelile (alla 20 Hz) eraldi piirväärtus (SOM määrus nr 75). KSH aruande koostamisel hinnatakse vastavust kõigile kehtivatele müra normtasemetele. KSH aruandes võetakse eelduseks, et kehtivad normväärtused on kehtestatud inimese tervise kaitseks ja nende järgimine tagab terviseohutuse</p>
<p>2. Vibroakustilise haiguse (VAD) hindamine</p> <p>- Ettepanek: KSH-s tuleks analüüsida võimalust, et planeeritavad tuulepargid võivad põhjustada või soodustada Vibroakustilise Haiguse (VAD) teket kohalikel elanikel ja töötajatel, kes viibivad pidevalt tuuleparkide lähedal.</p>	<p>Tuuleparkide puhul seostatakse tervisemõjusid eeskätt müra ja varjutuse esinemisega. Mõlemat</p>

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>- Põhjendus: Mariana Alves-Pereira ja Nuno A.A. Castelo Branco uurimused VAD kohta on näidanud, et pikaajaline kokkupuude infraheliga võib põhjustada mitmesuguseid tõsisemaid terviseprobleeme, sealhulgas südam- ja kopsuhaigusi. Selliste mõjude ennetamiseks tuleb nende hindamine võtta KSH-sse.</p>	<p>mõjuvaldkonda käsitletakse KSH aruandes vastavalt KSH programmi ptk 3.4.5.1 Müra ja 3.4.5.2 Varjutus kirjeldatule. Aruandes käsitletakse võimalikke tuulepargi rajamisega kaasnevaid muid tervisemõjusid ja nende ulatust. Lähtutakse uuemast teaduskirjandusest ja uuringutest olemasolevates tuuleparkides</p>
<p>3. Rahvusvaheliste pretsedentide arvestamine - Ettepanek: Analüüsida ja viidata rahvusvahelistele kohtulahenditele, näiteks Prantsusmaa märtsi 2024 kohtuvõitu, kus tunnustati infraheli mõju tervisele ja selle põhjal peatati tuulepargi opereerimine. Soovitada, et Eesti regulatsioonid peaksid arvesse võtma rahvusvahelisi pretsedente ja võimalikke terviseriske.</p>	<p>Selgitame, et kohtulahendite analüüs ei ole planeeringu/KSH koostamise osa. Planeeringu ja KSH koostamisel tuleb lähtuda kehtivast Eesti ja asjakohastel juhtudel Euroopa Liidu õigusaktidest</p>
<p>4. Uute müraregulatsioonide ülevaatamine ja ajakohastamist - Ettepanek: Soovitada Eesti regulatsioonide ülevaatamist ja ajakohastamist, et need hõlmaksid infraheli ja madalsagedusliku müra hindamist. Esitada ettepanek, et KSH-s ja detailplaneeringutes ei peaks lähtuma ainult dB-A tasemest, vaid kaaluma ka teisi mõõtmisparameetreid, mis arvestavad infraheli mõju (näiteks dB-C või spetsiaalsed infraheli mõõdikud). - Põhjendus: Praegu kehtivad regulatsioonid Eestis ei arvesta piisavalt infraheli, kuna keskenduvad ainult kuuldavale mürale. Rahvusvahelised uuringud näitavad, et infraheli võib põhjustada kahju isegi siis, kui see pole kuuldav. See nõuab spetsiaalseid mõõtmismeetodeid ja regulatsioonide kohandamist.</p>	<p>Selgitame, et detailplaneeringu ja selle mõjude hindamise käigus ei ole võimalik muuta Eestis kehtivaid tervisekaitse norme. Küll aga on Kliimaministeeriumi tellimisel käesoleval ajal koostamisel tuulikute tehniliste mõjude (müra, varjutus) hindamiseks täiendav juhendmaterjal⁶, mis arvestab ka teiste riikide praktikat. Juhendi valmimisel KSH aruande koostamise perioodil arvestatakse seda mõjude hindamisel</p>
<p>5. Tervisemõjude monitooringu kohustuslikkus - Ettepanek: Nõuda kohustuslikku tervisemõjude monitooringut piirkondades, kus tuulepargid on planeeritud. See hõlmaks nii enne kui ka pärast tuuleparkide rajamist läbi viidavaid uuringuid, mis keskenduvad infraheli ja LFN-i võimalike tervisemõjude jälgimisele. - Põhjendus: Tervisemõjude pidev monitooring aitab varakult tuvastada ja leevendada võimalikke negatiivseid mõjusid ning annab olulisi andmeid, mis võivad olla kasulikud edasiste regulatsioonide kehtestamisel.</p>	<p>Selgitame, et detailplaneeringu KSH ülesandeks ei saa olla terviseuuringute läbiviimine. KSH käigus saab arvestada teadusuuringute raames läbiviidud terviseuuringuid, kuid terviseuuringute läbiviimine ise ei ole kohaliku omavalitsuse pädevuses</p>
<p>6. Loodus- ja eluslooduse mõjude hindamine - Ettepanek: Erilist tähelepanu tuleks pöörata infraheli võimalikule mõjule kohalikele ökosüsteemidele ja elusloodusele, sealhulgas lindudele ja loomadele, kes võivad infraheli tõttu muutuda stressis või muuta oma käitumismustreid. - Põhjendus: Uuringud on näidanud, et infraheli võib mõjutada loomade rändemustreid, suhtlust ja üldist käitumist. Selle mõju alahindamine võib viia tõsiste ökoloogiliste probleemideni, eriti kui tuulepargid asuvad looduskaitselade või tähtsate elupaikade lähedal.</p>	<p>Selgitame, et tuulepargid tõepoolest mõjutavad elustikku. Eeskätt esineb mõju linnustikule ja nahkhiirtele. Mõlema tundlike elustiku rühma puhul lähtutakse erialekspertide vastavatest mõjuhinnangutest ja võetakse arvesse vastavate elustiku rühmade kohta koostatud mõjuhindamise suuniseid, mis on linnustiku osas</p>

⁶ <https://riigihanked.riik.ee/rhr-web/#/procurement/7422724/general-info>

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>7. Kohtumenetluse võimaluse reservatsioon infraheli mõjude tuvastamise korral - Ettepanek: Detailplaneeringusse ja KSH-sse tuleks lisada klausel, mis näeb ette, et kui hilisemad teaduslikud uuringud või tervisemõjude monitooringud näitavad, et infraheli on põhjustanud kohalikele elanikele või loodusele kahju, jääb elanikel ja kohalikel omavalitsustel õigus pöörduda kohtusse, et nõuda kahjude hüvitamist ja vajadusel tuulepargi tegevuse peatamist.</p> <p>- Põhjendus: Kuna praegu puudub Eestis piisav regulatsioon infraheli mõju arvestamiseks, on oluline, et kohalikud elanikud ja omavalitsused oleksid kaitstud võimalike tulevaste kahjude eest. See tagaks, et kui infraheli mõju osutub tõendatuks ja kahjulikuks, on olemas selge ja eelnevalt määratletud õiguslik tee, mille kaudu kahju saab hüvitada või tuulepargi tegevust piirata.</p> <p>Kasulikkus ja Mõju</p> <p>- Tulevikukindlus: See ettepanek tagab, et isegi kui praegu ei ole piisavalt andmeid või seadusandlikke vahendeid infraheli mõju arvestamiseks, on hilisemate teaduslike tõendite ilmnmisel olemas juriidiline mehhanism olukorra parandamiseks.</p> <p>- Õiguskaitse: Kohalikel elanikel ja omavalitsustel on sel juhul kindlustunne, et nende tervise ja heaolu eest hoolitsetakse ning et nende õigusi saab vajadusel kohtus kaitsta.</p> <p>- Mõju Investeeringutele: Teades, et selline klausel võib tuulepargi projekti tulevikus ohustada, võivad arendajad olla motiveeritud võtma juba algfaasis infraheli mõju tõsisemalt, mis võib viia paremate planeerimis- ja tehnoloogiliste lahendusteni.</p>	<p>koondatud üle-Eestilisse maismaalinnustiku analüüsi⁷ ja nahkhiirte puhul nahkhiirte kaitse tegevuskavasse. Eraldi infraheli mõju hindamist elustikule ei kavandata</p> <p>Selgitame, et kuna Eesti on õigusriik, siis on igaühel õigus oma õiguste kaitseks pöörduda kohtusse. Sellist õigust planeeringusse eraldi kirja panna puudub vajadus. Selgitame ka, et nii madalsagedusliku müra kui eraldi infraheli osas on Eestis kehtivad normtasemed olemas</p>
<p>8. Mõjude järelmonitooringu kohustus</p> <p>- Ettepanek: Nõuda kohustuslikku järelmonitooringut, mis kestab vähemalt viis kuni kümme aastat pärast tuulepargi käivitamist. Monitooring peaks hõlmama mitte ainult infraheli ja müra mõju, vaid ka laiemat tervisemõjude, eluslooduse käitumise ja ökosüsteemide seisundi jälgimist.</p> <p>- Põhjendus: Mõjude pikaajaline jälgimine on vajalik selleks, et tuvastada viivitusega tekkivaid või kumulatiivseid mõjusid, mida ei pruugi kohe pärast tuulepargi käivitamist täheldada.</p> <p>Järelmonitooringu tulemuste alusel võib olla vajalik võtta kasutusele täiendavaid leevendusmeetmeid.</p>	<p>Selgitame, et tuulepargi järeelseire kohustus määratakse planeeringus KSH aruandes esitatud hinnangute alusel. KSH aruande koostamisel kaalutakse müra järeelseire kohustuse seadmise vajadust</p>
<p>9. Kohalike kinnisvarahindade tagatisfond</p> <p>- Ettepanek: Kehtestada tagatisfond, millest kompenseeritakse kohalikele elanikele võimalikke kinnisvarahinna langusi, mis on seotud tuulepargi mõjudega, sealhulgas infraheli ja müra tõttu. Fond peaks olema rahastatud tuulepargi arendaja poolt ja sõltumatult hallatud.</p>	<p>Selgitame, et sellise kohustuse seadmine detailplaneeringu vms dokumendiga ei ole kohalikul omavalitsusel õiguspäraselt võimalik</p>

⁷ <https://kliimaministeerium.ee/elurikkus-keskkonnakaitse/looduskaitse/uuringud-projektid-ja-analuusid#analuuus-ja-lisad>

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

Esitatud arvamus	Seisukoht
<p>- Põhjendus: Tuulepargid võivad vähendada lähedal asuvate kinnistute väärtust, eriti kui ilmnevad tervise- või keskkonnamõjud. Tagatisfondi loomine tagab, et elanikud ei kaota oma vara väärtust ilma kompensatsioonita.</p> <p>1. augustil peetud tuuleenergia arendusalade detailplaneeringute lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi tutvustamisel kinnitati, et tuulepark mõjub kinnisvarahinnale negatiivst ning nad ei ole kogustatud kuidagi kompenseerima.</p>	
<p>10. Alternatiivsete tehnoloogiate kaasamise uuring</p> <p>- Ettepanek: KSH-sse tuleks lisada uuring, mis hindab alternatiivseid tehnoloogilisi lahendusi tuulepargi infraheli ja müra vähendamiseks. See võib hõlmata tuulikute paigutust, kõrgust, pöörlemiskiirust, samuti täiendavaid müra vähendavaid konstruktsioonelemente.</p> <p>- Põhjendus: Alternatiivsete tehnoloogiate uurimine ja kasutuselevõtt võib aidata leevendada või vältida infraheli ja müra probleeme juba varajases staadiumis, mis vähendab vajadust hilisemate kallite leevendusmeetmete järele.</p>	<p>Selgitame, et planeeringu KSH ei ole oma olemuselt teadusuuring, vaid mõjuhindamisel kasutatakse üldtunnustatud hindamismetoodikaid ja teaduskirjanduses avaldatud asja- ja ajakohast infot. Eesmärk on hinnata kavandatava objekti mõjusid, see tähendab, et objekti (antud juhul tuuleparki) alles kavandatakse ja kohapeal ei ole võimalik tehnoloogilisi lahendusi uurida/katsetada</p>
<p>11. Õigus müüa arendajale maja turuhinnaga</p> <p>- Ettepanek: Arendaja peaks kohustuma pakkuma võimalust osta kohalike elanike kinnistuid ja maju turuhinnaga juhul, kui tuulepargi mõju osutub eeldatust suuremaks ja kahjustab elanike elukvaliteeti. Seda eriti juhul kui omandi müük vastava turuhinnaga on pikaajaline ning tulemusteta, tuulepargi võimalik mõju.</p> <p>- Põhjendus: See tagab elanikele võimaluse lahkuda piirkonnast, kus nende elukvaliteet võib tuulepargi tõttu oluliselt halveneda, ilma et nad peaksid kannatama kinnisvara väärtuse languse tõttu.</p>	<p>Selgitame, et sellise kohustuse seadmine detailplaneeringu vms dokumendiga ei ole kohalikul omavalitsusel õiguspäraselt võimalik</p>
<p>Enamus ettepanekuid on tehtud selleks, et tagada inimestele turvatunne ja majanduslik kindlus. Inimesed ei ole ka samasugused, osad on helide suhtes tundlikumad. Lisaks palun vastamisel kasutada sarnase kõrgusega tuulikute andmeid ning mitte lähtuma küsitlustele vaid teaduslikele artiklitele. Kui ei ole tõesti midagi karta, võib kogukonna rahustamiseks ettepanekuid arutada ja vastu võtta.</p>	<p>Selgitame, et tuulikute mõjude hindamisel arvestatakse kavandatavate tuulikute parameetreid mõjuvaldkondades, kus need on asjakohased</p>
<p>Tähelepanekuid: TreRadios rääkimas käinud tuulepargi esindaja OX2 Estonia OÜ arendusprojektide juht Hedi Konrad rääkis, kuidas tuulikud aitavad õhutada lähedasolevaid põlde. 1.augustil toimunud teavitamisel väideti aga, et ei mõjuta kuidagi naabruskonna alasid. Harvardi uuringud leidsid, et tuulikud juhivad ülalolevat sooje hoovuseid allapoole. Tegemist oli madalamate tuulikutega ehk oleks vajalik teada, kuidas projekteeritavad tuulikud hakkavad mõjuma.</p> <p>https://www.cell.com/action/showPdf?pii=S2542-4351%2818%2930446-X</p>	<p>KSH programmi ptk 3.4.9 täiendati ja KSH aruandes esitatakse tuulepargi mikroklimaatilise mõju hinnang lähitudes teaduskirjandusest</p>
<p>Lisaks tekib ka tuuliku labade erosioon, mis saastab ümbruskonda bisfenool-A'ga:</p> <p>https://dcrpa.org/leading-edge-erosion-and-pollution-from-commercial-wind-turbine-bladespotential-for-bpa-released-into-the-environment/#</p>	<p>KSH programmi ptk 3.4.7 täiendati. KSH aruandes antakse ülevaade võimalikule mikroplasti ja BPA tekkele tuulikute kasutamise etapis</p>
<p>Ma ei näinud, et Kehtna valla tuuleenergia arendusala T1 detailplaneeringu lähteseisukohad ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmis oleks mainitud, et tuulelabad lagunevad ja kemikaalide sattumist atmosfääri ning edasi maapinnale/vette.</p>	<p>Detailplaneeringu lähteseisukohad näevad ette planeeringu koostamisel koostöö tegemist piirkonnas teadaolevad mobiilside ja sideteenuste pakkujatega</p>

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

Esitatud arvamus	Seisukoht
	selgitamaks võimalikku ebasoodsat mõju sideteenustele ja vajadusel meetmeid olulise ebasoodsa mõju vältimiseks. Täiendavalt lisatakse koostöö tegijaks TTJA
<p>Veel tekkis mure 4g ja 5g levikuga. Kehtna vald on võtnud eesmärgiks katta internet internetimastidega, mitte tõmmata valguskaablit laiali. On tehtud teadusuuringuid, kuidas toimub signaali blokeerimine, varjestamine, peegeldumine kui ka kajaefekt tuulikute mõjul. Mismoodi inimestele kompenseeritakse kehvenev sidevõimalus?</p>	<p>Selgitame, et lisaks A-kaalutud detsibellides kehtivale välismüra normtasemetele (KKM määrus nr 71) kehtivad Eestis ka madalsagedusliku müra (sagedusvahemikes 10-200 Hz) normtasemed siseruumides (SOM määrus nr 42). Lisaks kehtivad ka infrahelile (alla 20 Hz) eraldi piirväärtus (SOM määrus nr 75). KSH aruande koostamisel hinnatakse vastavust kõigile kehtivatele müra normtasemetele. KSH aruandes võetakse eelduseks, et kehtivad normväärtused on kehtestatud inimese tervise kaitseks ja nende järgimine tagab terviseohutuse</p>
<p>18. T.M., 30.08.2024 NB! Ühe kirjaga on esitatud seisukohad alade T1 ja T2 kohta, seetõttu esitatakse arvamus mõlema viidatud töö arvamustabelites</p>	
<p>Kas esineb ja kui, siis milline võib olla lühi- ja pikaajaline T1 lähetuses töötamise mõju kui tuleb seoses töö ülesandega viibida vähemalt 10 tundi seoses põllutöödega.</p>	<p>Tuuleparkide puhul seostatakse tervisemõjusid eeskätt müra ja varjutuse esinemisega. Mõlemat mõjuvaldkonda käsitletakse KSH aruandes vastavalt KSH programmi ptk 3.4.5.1 Müra ja 3.4.5.2 Varjutus kirjeldatule. Arvestades, et põllutöid tehakse valdavalt põllumajandustehnika abil, siis on tugevalt ebatõenäoline, et tuulikute põhjustatavad helid kostaksid üle põllumajandustehnika poolt tekitatavate helide ja oleks seega töötavale isikule häiriv või kuidagi kahjulik. Maailmapraktikas on põllumajanduslik maakasutus koos tuuleparkidega väga levinud</p>
<p>Kui suurt mõju avaldab rändelindude rändekoridoride asetsemine planeeritaval alal? Milliste meetodite abil teete kindlaks, kas mõju on minimaalne või arvestatav? Rändelindude kevadine rändekoridor läbib just kogu tuulepargi kui haned lendavad põldudele ja ööseks ööbima Raja karjääri või Keava rabasse. Sügisel on suured parved sookurgesid kes jalutavad T1 tuulepargi lähetuses põldudel.</p>	<p>Selgitame, et KSH programm näeb ette alal linnustiku uuringu läbiviimist, mis hõlmab ka rändevaatlusi nii kevadel kui ka sügisel perioodil. Rändekoridori tähtsust hinnatakse seda läbivate lindude arvukuse alusel. Olulise rändekoridori esinemisel tuleb leida linnustikuksperdi hinnangu alusel sobilikud leevendavad meetmed lindude olulise hukkumise vältimiseks</p>
<p>Palun seletada programmi lugejale lahti erinevus kaitsealuse liigi elupaiga ja kaitsealuse liigi püsielupaiga vahel. Tuulealal T1 asub vähemalt kaks registreeritud kaitsealuse liigi elupaika, samas KSH programmis on kirjas,</p>	<p>Püsielupaiga definitsioon lisatakse KSH programmi. Selgitame, et kaitsealuse liigi elupaik on Eesti Looduse</p>

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>et T1 ala ei kattu ja selle lähiümbrusesse ei jää püsielupaikasad. Ja punktis 2.6 räägitakse taas kaitsealuse liigi elupaikadest, kuigi tegemist on püsielupaikadega.</p>	<p>Infosüsteemis (EELIS) registreeritud kaitsealuse liigi esinemisala (taimede puhul kasutatakse ka kasvukoha mõistet) ja lindude puhul pesitsemiseks sobiv pesa ümbritsev kooslus.</p> <p>Püsielupaik on väljaspool kaitseala või selle piiranguvööndis asuv piiritletud ja erinõuete kohaselt kasutatav: 1) kaitsealuse looma sigimisala või muu perioodilise koondumise paik; 2) kaitsealuse taime või seene looduslik kasvukoht; 3) lõhe või jõesilmu kudemispaik; 4) pruunkaru talvitumispaik; 5) jõevähi looduslik elupaik; 6) mägra rohkem kui kümne suudmega urulinnak.</p> <p>Lihtsustatult on püsielupaiga puhul tegu liigi kaitseks moodustatud kaitsealuse alaga kus kehtivad erinõuded tagamaks vastava liigi isendite kaitset. Kõiki kaitsealuste liikide elupaiku ei võeta püsielupaikade või kaitsealadena kaitse alla</p>
<p>Palun lisada linnustiku uuringusse ka väike-konnakotka uuring. Nii T1 kui ka T2 piirkonnas on 2023/2024 korduvalt läbi viidud linnuvaatluste tulemusel tuvastatud väike-konnakotka kohalolek. T1 ala puhul Linnaaluste küla põhjaosa põldude, Põrsaku küla idaosa põldude ja Pae küla põldude kohal on vaatluste käigus nii pildistatud kui ka filmitud kohalike poolt korduvalt ja korruga vähemalt kahe pesakonna linde. Kahjuks ei ole ei kohalikud ega ka kohapeal pesa otsimas käinud Kotkaklubi piiskondlik koordinaator väike-konnakotka pesi veel leidnud. Palun linnustiku uuringut teostava Midge OÜ esindajatel tuvastada piirkonnas leiduvad väike-konnakotkad ja nende pesakoht leida ning EELIS-es registreerida.</p>	<p>Planeeringualal on käimas linnustiku uuring, mis hõlmab endas ka väike-konnakotka vaatlusi. Juhul kui risupeesade otsingute käigus tuvastatakse piirkonnas uus väike-konnakotka pesa, siis esitatakse selle andmed vastavalt Looduskaitseeaduse nõuetele Keskkonnaametile ning pesa kaitseks moodustatakse püsielupaik</p>
<p>Palun lisada linnustiku uuringusse ka kiivitaja uuring. Üle-Eestilise maismaalinnustiku analüüsis on välja toodud loetelu lindudest, keda analüüs täpsemalt ei käsitle, kuid kes on tuuleenergia arendamise suhtes tundlikud. Kiivitaja kohta on lisatud märge „oluline on hukkumisrisi hindamine ja elupaigakasutuse muutuse registreerimine eeluuringu ja järelseire tulemina“. Iga-aastaseid kiivitaja-kolooniaid on võimalik täheldada T1 tuulealast ida ja kagusuunas jäävatel tuulealaga piirnevatel niitudel.</p>	<p>Planeeringualal on käimas linnustiku uuring, mis hõlmab endas kõiki üle-Eestilises maismaalinnustiku analüüsis esitatud kaitsekorralduslikult olulisi liike (sh kiivitaja), keda ala iseloomu arvestades piirkonnas võib esineda</p>
<p>KSH programmis on kirjas, et teostatakse linnustiku punktvaatlused 2024 aasta kevadel, suvel ja sügisel. Kuidas ja millisel ajavahemikul teostati kevadist linnuvaatlust, kui hankeleping Kehtna vallaga sõlmiti 13.05.2024</p>	<p>Selgitame, et seoses hankes ettenähtud ajagraafikuga alustas töövõtja omal riskil kevadiste vaatlustega juba hanketulemuste selgumisega paralleelselt ning antud alal tehti esimesed kevadised vaatlused märtsi lõpus-aprilli alguses (pakkumise ettevalmistamisel läbiviidud kohtülevaatuste käigus)</p>

Esitatud arvamus	Seisukoht
<p>Üle-Eestilise maismaalinnustiku analüüsi punktis 5.1.1 on kirjeldatud punktvaatluse tingimusi, kusjuures kevadiseks välitööks on ajavahemik märts kuni mai ja loendused toimuvad kindlaksmääratud loenduspunktides. Palun kommenteerige, millistel kuupäevadel ja millistes punktides te viisite läbi kevadist lindude punktvaatlust, arvestades, et hankeleping vallaga sõlmiti 13.05.2024</p>	<p>Vt eelmine vastus. Läbiviidud vaatluste ajad, vaatluspunktide paiknemine jms andmed esitatakse linnustiku uuringu aruandes, mis valmib KSH alusuuringuna 2024 a lõpus</p>
<p>Keskkonnaameti poolt 23.08.2024 T1 KSH programmi jaoks edastatud ettepanekuna on muu hulgas kirjas „Programmi lk 21, jooniselt 4 võib näha, et kaks võimalikku tuulikupositsiooni jäävad III kaitsekategooria liigi hiireviu elupaikadesse või nende piirile. Nende kahe tuuliku positsiooni mõju tuleb eriti hoolikalt hinnata, sest juhul, kui tuulikute püstitamisel kaitsealuse linnuliigi registreeritud pesapaiga vahetusse lähedusse pesapaik hüljatakse, on see käsitletav tahtliku häirimisena, mis on looduskaitse seaduse (LKS) alusel keelatud.“ Palun infot selle kohta, kas linnustiku vaatluse ja kohapealsete punktvaatluste puhul avastatud pesad on EELIS-es registreeritud ja kui kohalikud elanikud edastavad veel võimalike röövlinnu pesapaikade asukohti, siis kas KSH raames linnustiku-uuringut läbi viiv Midges OÜ on kohustatud nende väidete paikapidamist kontrollima ja kohapeal võimaliku pesapaiga eksisteerimist või mitte-eksisteerimist kinnitama?</p>	<p>Linnustiku uuringu käigus leitud kaitsealuste liikide elupaigad esitatakse Keskkonnaametile KSH aruande eelnoo valmimisel koos sellega. Keskkonnaamet otsustab andmete alusel ise, millised elupaikadest kantakse ka EELIS andmebaasi. Erandiks on I kaitsekategooria liikide leiukohad, mille leidmisel teavitatakse Keskkonnaametit kolme ööpäeva jooksul vastavalt looduskaitse seaduse nõuetele.</p> <p>Kui kohalikel elanikel on teada täiendavaid võimalikke röövlindude pesi, siis antud planeeringuala puudutav info palume edastada KSH juhteksperdile pi-ret@lemma.ee Palume võimalusel lisada võimalikult täpne asukoha info. Kui tegu on linnustiku uuringu läbiviija jaoks seni teadmata leiuga, siis kontrollitakse seda linnustiku eksperdi poolt sügiseste välivaatluste käigus. Planeeringualaga mitteseotud risupesade leiud tasub looduskaitse seisukohalt alati edastada info@keskkonnaamet.ee ja/või klubi@kotkas.ee</p>
<p>Keskkonnaameti poolt 23.08.2024 T1 KSH programmi jaoks edastatud ettepanekuna on muu hulgas kirjas „Programmi lk 21, joonis 4 allkirjas on eksitav lause: „Looduskaitse seadusest tulenevatest kitsendustest tingituna puuduvad joonisel andmed püsielupaikade ning I ja II kategooria kaitsealuste liikide elupaikade osas.“ EELIS-e andmetel ei olegi kaardil kujutatud alal I kaitsekategooria kaitsealuseid liike (üksikute II kategooria liike siiski on). Praegune allkiri jätab mulje, et alal siiski on I kaitsekategooria liike. Palume joonise allkirja korrigeerida (või lisada selgitav lause I kaitsekategooria liikide puudumise kohta). Mis on need üksikut II kategooria liikid ja kas nendega arvestatakse KSH programmi koostamisel.</p>	<p>Joonise allkiri korrigeeritakse</p>
<p>Tuulepargi rajamisega kaasneda võivad tervisemõjud – millistest konkreetsetest teadusuuringutest ja -kirjandusest lähtute. Palun tooge välja loetelu, et ka KSH programmi lugejad saaksid tutvuda algallikatega.</p>	<p>Selgitame, et KSH programm paneb paika milliseid mõjusid ja millisel viisil hinnatakse. Hinnangud (koos viidete) esitatakse KSH aruandes. Juhul kui hindamisel lähtutakse teaduskirjandusest, siis esitatakse väidete juurde viited teaduskirjandusele</p>

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>Palun T1 puhul võtta arvesse kumulatiivse mõjuga ka planeeritav Raja II liivakarjäär katastriüksusel Vahastu metskond 40</p>	<p>Asjaoluga täiendatakse KSH programmi ptk 3.4.11. Mõjuvaldkondade puhul kus koosmõju karjääridega võib osutuda asjakohaseks käsitletakse koosmõju KSH aruandes</p>
<p>19. Ecomarine OÜ, 30.08.2024 NB! Ühe kirjaga on esitatud seisukohad alade T1 ja T2 kohta, seetõttu esitatakse arvamus mõlema viidatud töö arvamustabelites</p>	
<p>1. Esmalt märgib avaldaja, et oluliselt on vajalik suurendada programmis kavandatud sotsiaalmajanduslike mõjude hindamise osakaalu ning detailselt anaüüsida tuulepargi mõju majandusarengule ja tööhõivele, põllumajandussektorile, turismile ja kogukonnale.</p>	<p>KSHs hinnatakse üldisel tasemel sotsiaalmajanduslikku mõju, finantsanalüüse jms ei tehta. Põllumajandussektorile on mõju olematu või minimaalne, metsandussektorile vähene, turismisektorile saab see olla nii positiivne kui negatiivne (ürgloodusturismi juurde tuulepark ei kuulu, samas suurendab see tuulepargiturismi, paljude inimeste jaoks on elektrituulik samasugune tehniline seade nagu mobiilimast, elektri õhuliin või tootmisahoone), kogukonnas kuuleb ka nii poolt- kui vastuhääli</p>
<p>2. Teiseks rõhutab avaldaja, et eraldi on vajalik teostada põhjalik mürauuring just konkreetse kavandatava tuuliku mudelist lähtudes. Seejuures on vajalik ka tuulikute koosmõju hindamine.</p>	<p>Selgitame, et detailplaneering ei määra tuuliku mudelit. Sellest lähtuvalt saab ka mõjuhindamine lähtuda pigem tuulikute parameetritest kui konkreetsest mudelist. Müra hindamisel lähtutakse halvimalt olukorrast lähtudes tootmises olevate tuulikute andmetest. Juhul kui mürahindamisel ilmneb, et esineb piiranguid, millise müratasemega tuulikuid antud ala puhul võib kasutada tagamaks müra normtasemeid, siis leitakse KSH käigus alale tuulikute parameetrid, mis alal on lubatavad. Müra hindamisel arvestatakse tuulikute ja tuuleparkide omavahelist koosmõju</p>
<p>3. P 2.6 osas märgib avaldaja, et jääb ebaselgeks, millistel alustel on määratud tuulikute võimalik mõjuala. Näiteks on nenditud, et kaitsealuse kaljukotka elupaik jääb planeeringualast 2 km kaugusele ning nenditakse, et alad ei kattu. Avaldaja ei nõustu sellise käsitlemisega ja palub oluliselt suurendada tuulikuala mõjuala oluliselt (kuni sotsiaal-majandusliku mõju hindamisel vähemalt nende visuaalse nähtavuse piirideni (38 km)).</p>	<p>Selgitame et mõjuala sõltub mõju valdkonnast, sh linnustiku osas sõltub mõjuala ulatus nt ka linnuliigist. Seega, eri mõju valdkondades erineb ka mõjuala ulatus. Linnuliikide osas on mõjualade ulatus määratud eeskätt üle-eestilise maismaalinnustiku analüüsi aruande alusel⁸</p>
<p>4. Täielikult puudub programmis p 3.4.5.3 Mõju inimese tervisele sisuline osa. Antud valdkonna uuringuid peab avaldaja väga tähtsaks ja hinnata tuleb kavandatava rajatise mõjusid igakülgelt (s.h näiteks võimaliku</p>	<p>Tuuleparkide puhul seostatakse tervisemõjusid eeskätt müra ja varjutuse esinemisega. Mõlemat</p>

⁸ <https://kliimaministerium.ee/elurikkus-keskkonnakaitse/looduskaitse/uuringud-projektid-ja-analuusid#analuuus-ja-lisad>

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>elektromagnetkiirguse mõju). Lisaks, tuulepargi kasutamise ajal on eeldada samuti infraheli ja madalasagedusliku müra teket. Infraheliks nimetatakse helilaineid, mille sagedus on alla 20 Hz. Infraheli ei ole valdavalt inimkõrvale kuuldav. Madalsageduslikuks heliks loetakse helilaineid, mille sagedus on vahemikus 10-200 Hz. Sellise müra mõju inimese tervisele ja looduskeskkonnale tuleb igakülgset uurida. Näiteks toob avaldaja, et teadusuuringud on seostanud tuulikuid sümptomitega, mille hulka kuuluvad elukvaliteedi langus, ärrituvus, stress, unehäired, peavalu, ärevus, depressioon ja kognitiivsed düsfunktsioonid¹. Seejuures tuleks eraldi uurida kavandatava tuulikuala mõju inimeste psüühikale, kuivõrd tegemist on väga olulise muutusega piirkonnas, kus puuduvad igasugused maastikul eristatavad kõrged tehisobjektid.</p>	<p>mõjuvaldkonda käsitletakse KSH aruandes vastavalt KSH programmi ptk 3.4.5.1 Müra ja 3.4.5.2 Varjutus kirjeldatule.</p> <p>Aruandes käsitletakse võimalikke tuulepargi rajamisega kaasnevaid muid tervisemõjusid ja nende ulatust. Lähtutakse uuemast teaduskirjandusest ja uuringutest olemasolevates tuuleparkides.</p> <p>Selgitame, et ei ole tuvastatud, et tuulikutega kaasneks olulist elektromagnetkiirgust. Sellest lähtuvalt ei nähta ette ka mõjuvaldkonna käsitlust KSH aruandes. Elektromagnetkiirgus kui mõjuvaldkond on oluline kõrgepingeliinide rajamisel, kuid antud juhul kõrgepingeliinide kavandamist eelduslikult planeeringus ette ei nähta.</p> <p>Selgitame, et planeeringu KSH ei ole oma olemuselt teadusuuring, vaid mõjuhindamisel kasutatakse üldtunnustatud hindamismetoodikaid ja teaduskirjanduses avaldatud asja- ja ajakohast infot, selleks et prognoosida kavandatava tegevuse mõjusid. Seega KSH läbiviimisel ei viida läbi uuringuid inimese vaimse tervise osas</p>
<p>5. Avaldaja rõhutab samuti, et programmi tuleks täiendada kasvuhoonegaasi jalajälje hindamise valdkonnaga. Seejuures tuleks hinnata nii tuulikute ehituses kasutatavate materjalide jalajälge kui ka hilisema eksploatatsiooni jalajälge (arvestades mh tuulikute hooldusvajadust). Aluseks tuleks võtta vastav meetodika².</p>	<p>KSH programmis on juba CO2 jalajälje hindamine valdkonnana käsitletud (ptk 3.4.9.). Kuna tegu on detailplaneeringu staadiumiga ja tegu ei ole hoonete ehitamisega, siis jalajälje hindamiseks ei sobi hästi teie poolt viidatud hoone CO2 jalajälje hindamise meetodika ja seega seda ka ei kasutata. Tuuleparkide planeeringu faasis on olulisem vaadata maakasutuse muutusega kaasnevat jalajälge, mida planeeringu lahendusega saab ka vajadusel leevendada tuulikute ja taristu paigutuse abil</p>
<p>6. Üldise märkusena leiab avaldaja, et mõjude hinnangus on liigselt keskendatud just tuulikute ehitamisega seonduvatele mõjudele, samas tuulikute hilisema töötamisega kaasneva pikaajalise mõju uurimise vajadust on alatähtsustatud. Avaldaja ettepanek on olulist rohkem uurida tuulikute pikaajalist mõju igakülgset.</p>	<p>Selgitame, et enamik tuuleparkidega seonduvaid ja KSH käigus hinnatavaid mõjusid on kasutusaegsed. KSH käigus hinnatakse nii ehitus- kui kasutusaegseid mõjusid</p>
<p>20. AS Elering, 03.09.2024 nr 11-4/2024/618-2</p>	

Esitatud arvamus	Seisukoht
Planeeringualale jääb Eleringi poolt hallatavaid kaitsevööndiga elektri- ja gaasipaigaldisi, mille puhul tuleb arvestada kaitsevööndi alal kehtivate piirangutega. Kaitsevööndi ulatus ja kaitsevööndis tegutsemise kord on sätestatud ehitusseadustiku §70 lõike 8 alusel kehtestatud majandus- ja taristuministri määrusega 25.06.2015 nr 73. Kõik ristumised Eleringi taristuga ja kaitsevööndis planeeritavad tegevused tuleb kooskõlastada Eleringiga. Detailsema info või eelprojekti tarbeks tehniliste tingimuste taotlemiseks palume pöörduda Eleringi poole.	Teadmiseks võetud
Juhime teie tähelepanu asjaolule, et lisaks ehitise kaitsevööndist tulenevatele piirangutele peab uute ehitiste kavandamisel arvestama olemasolevate ehitiste ohutuse tagamiseks vajalike meetmetega. Ehitisi, hooneid ja rajatise ei või ehitada õhuliini sihialasse. Sihiala laius: <ul style="list-style-type: none"> • 110 kV liini teljest – 16 m • 330 kV liini teljest – 22 m 	Arvestatakse detailplaneeringu koostamisel
Ehitiste planeerimisel tuleb arvestada gaasitorustiku ohutuskujaga so. gaasitorustiku ja ehitise vahekaugus ohutuse tagamiseks, mis peab olema piisav selleks, et kaitsta inimeste tervist ja elu gaasitorustike tekitatud müra, vibratsiooni, õhusaaste ja lõhnade eest ning ohuolukorra tekkimisel torustikus. Sõltumata standardi EVS 884:217 kohaselt määratud ohutuskuja arvutuslikust väärtusest peab elamute ning majutus-, toitlustus-, kaubandus-, teenindus- või muude avalike hoonete ohutuskuja olema vähemalt 25 m.	Arvestatakse detailplaneeringu koostamisel
Elektrituulikute osas tuleb lisaks arvestada nõutavat tuuliku vahekaugust 110 ja 330 kV liinidest hetkel kehtiva standardi EVS-EN 50341-2-20:2018 ELEKTRIÕHULIINID VAHELDUVPINGEGA ÜLE 1 kV Osa 2-20: Eesti siseriiklikud erinõuded (SEN) alusel. Nimetatud standardi järgi on vähim horisontaalne kaugus elektrituuliku torni telje ja õhuliini lähima juhtme vahel (tuule puudumisel) tuuliku masti kahekordne kõrgus.	Arvestatakse detailplaneeringu koostamisel
Elektrituulikute vahekauguse määramisel D kategooria gaasitorustikust lähtume üldtunnustatud Euroopas rakendatud praktika GPG („Good Practic Guide“) dokumendist „UKOPA/GP/013 Edition 1, 17. juuni 2017“. Nimetatud dokumendi kohaselt on vähim horisontaalne kaugus D kategooria gaasitorustiku ja tuuliku masti vahel poolteise kordne (1,5 kordne) tuuliku masti kõrgus.	Arvestatakse detailplaneeringu koostamisel
Tuulepargi ühendusliini kaitsevöönd võib kattuda Eleringi õhuliini kaitsevööndiga. Õhuliini planeerimisel on nõutav telje kaugus Eleringi õhuliini teljest: <ul style="list-style-type: none"> • kahe 330 kV õhuliini telgede vaheline kaugus - 40m • 330 kV ja 110 kV õhuliini telgede vaheline kaugus - 35m • kahe 110 kV õhuliini telgede vaheline kaugus - 20m Tuulepargi õhuliini ja Eleringi õhuliini ühistele mastidele rajamine ei ole lubatud.	Arvestatakse detailplaneeringu koostamisel
Maakaabli ja 110 kV õhuliini vaheline kaugus on õhuliini teljest kaablini vähemalt 15m. Maakaabli ja 330 kV õhuliini vaheline kaugus on õhuliini teljest kaablini vähemalt 25m.	Arvestatakse detailplaneeringu koostamisel
21. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, 04.09.2024 nr 14-3/3104-2	
Tutvunud esitatud materjalidega, märgime järgmist.	Viga parandatakse

Esitatud arvamus	Seisukoht
1. Peatükis 1.6.4 „Rapla maakonnaplaneering 2030+ (kehtestatud 18.07.2013)“ on sattunud viga, sest viidatud lingilt leitav maakonnaplaneering on kehtestatud 13.04.2018.	
2. Lähteseisukohtades ja KSH programmis kasutatakse segamini mõisteid–tuuleenergia arendusala ja tuuleenergia arenguala. Palume mõiste üle vaadata ning selguse huvides nimetada alasid ühe nimetusega.	Mõisted ühtlustatakse
22. E.S., 02.09.2024 NB! Ühe kirjaga on esitatud seisukohad alade T1 ja T2 kohta, seetõttu esitatakse arvamus mõlema viidatud töö arvamustabelites	
<p>Meie pere ja suguvõsa võtab osa tuulepargi arutelust. Luugimaa põlistalus elasid ja elavad meie vanavanemad, vanemad, meie ja järeltulevad põlved.</p> <p>1) Kui palju ärakasutamist peab üks piirkond taluma? Meie kaevuvett rikkus turba kaevandamine väga. Nüüd arvatakse, et kui ühest kohast on kooritud turvas, on hea võtta kõik ja viimanegi, mida võtta annab, juba kaunis loodus ja enamasti olematu tuulgi. Aga need plaanid on seekord algusest peale väga valed ega arvesta piirkonna inimeste tervise ja elukeskkonnaga.</p>	<p>Selgitame, et tuuleparkide rajamise vajadus tuleneb Eesti kliima- ja energeetikaalastest eesmärkidest, mille kohaselt aastaks 2030 moodustab taastuvenergia elektrienergia summaarsest lõpptarbimisest vähemalt 100%. Tuuleparkide asukoha eelvalik on tehtud Kehtna valla üldplaneeringu koostamisel. Asukohavaliku alad selgitati arvestades nii inimasustusest kui ka looduskeskkonnast tulenevaid piiranguid. Tuulepargi rajamise ja kasutamisega kaasnevate mõjude hindamiseks koostatakse keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH), mille hindamistulemused esitatakse KSH aruandes</p>
<p>2) Maailma suurimaid tuulikuid Pae-Lau piirkonda plaanitavad tuulikud on maailma suurimad maismaatuulikud ja Euroopa suurimad tuulikud. USA kõrgeimad tuulikud on 199 m. OX2 hiigeltuulikud on Eestis võrreldavad vaid Tallinna teletorniga ja on laiuses palju suuremad ning pöörlevad. Tallinnas ei ole ühtegi 300 m kõrget hoonet. Rahulikku maapiirkonda plaanitakse u. 300 m hiidrajatisi umbes sama palju kõrvuti kui on New Yorkis kokku üle 300 m kõrguseid pilvelõhkujaid! Pilvelõhkujad ei pöörle. See on tuulikute rajamise plaan kõige rängemas kategoorias.</p>	<p>Selgitame, et tuuleparkide kavandamisel arvestatakse reeglina asjaoluga, et tuulikud on tehnilise arengu tõttu muutumas järjest suuremaks nii mõõtmetelt kui tootluselt. Sealjuures on võimalik suuremaid tuulikuid rajada sama energiakoguse tootmiseks oluliselt väiksemal hulgal. Planeeringu koostamisel soovitakse tagada, et alale oleks võimalik rajada võimalikult kaasaegseid tuulikuid. Senine tuuleparkide planeeringute praktika on näidanud, et selleks, et realselt oleks võimalik tuulepargi planeeringuid realiseerida on vajalik tagada mõnevõrra suuremate tuulikute rajamise võimalus kui on parasjagu tootmises olevad tuulikumudelid. Selgitame ka, et Eestis käesoleval ajal olemasolevate kaasaegsete tuuleparkide puhul on tegu vastavalt 230 m (Saarde tuulepark) tipukõrgusega ja 241 m (Tootsi-Sopi tuulepark) tipukõrgusega tuulikutega</p>
3) Kinnisvara väärtusetuks muutmine	Selgitame, et kinnisvara hinna võimaliku muutuse kompenseerimise kohustust seada detailplaneeringu vms

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>Taani tuulikud, millega arendaja enda plaane võrdles, on peamiselt alla 100 m kõrged. Juba 120 m tuulikuid peetakse sealsetes uuringutes väga kõrgeteks ja 140 meetrist on Taanis kõrgeimad maismaatuulikud. Kui varem taheti energiaettevõtete survele näidata, nagu tuulikute lähedus ei mõjutaks kinnisvara väärtust, siis sõltumatutes uuringutes on Taanis tõestatud, et kinnisvara hind langeb 1/4, aga seegi on vaid pool tõde. Mida kõrgemad on tuulikud, seda suurema tõenäosusega mingeid ostu-müügitehinguid üldse ei toimu. Eriti kui tuulikud on need kõige kõrgemad e. 120-140 meetrist. Võrdluseks siis Kehtna plaanide 280 m tuulikud!</p> <p>Seepärast on Taanis pandud arendajatele kohustus osta aasta jooksul tuulepargi mõjupiirkonnas olev kinnistu selle õige hinnaga kui omanik seda soovib. Kuidas on kinnisvara hinnalangus lahendatud Kehtna vallas?</p>	<p>dokumendiga ei ole kohalikul omavalitsusel õiguspäraselt võimalik.</p> <p>Võimalikku mõju kinnisvara väärtusele käsitletakse KSH aruandes erialakirjanduse ja olemasolevates tuuleparkides läbiviidud uuringute andmetele tuginedes</p>
<p>4) Tuulikud on potentsiaalne oht ja tuulikud ka tapavad</p> <p>Tuulikud tapavad linde, kes lendavad nende lähedale tuules liuglemist nautima. Samamoodi naudivad näit. kajakad liuglemist tuulise mere/ranna kohal, aga selle vahega, et tuulest ei ilmu lööki andvat hiidtuuliku laba. Tuulikud on tapnud põlema süttides ja/või ümber kukkudes generaatorite hooldajaid. Põlev tuulik võib levitada tuld väga kaugele.</p> <p>Iga väga kõrge rajatis on potentsiaalne oht ümbruskonnale. Tuulikud purunevad tormides ja kukuvad ümber, nende osad lendavad väga kaugele. Tuulikud ehitatakse vaid u. 20 aastaks ja Tallinna teletorn on nendega võrreldes robustne ja vastupidav ehitis.</p> <p>Tuulikutel lendab talvel jääd ja lund. Ka maja katuse jää 100 korda madalamalt on tapnud ja sandistanud.</p> <p>Tuulikute läheduses ei ole turvaline!</p> <p>Sõja korral on energiakompleksid sihtmärgiks!</p> <p>Kuidas on vald seda enda plaanides arvestanud?</p>	<p>Nõustume, et tuulikute rajamisel esineb mitmeid keskkonnamõjusid, mida tuleb arvestada. Selleks koostatakse tuulepargi kavandamiseks detailplaneeringut, viiakse läbi KSH ning tehakse koostööd kõigi asjaomaste asutustega selgitamaks vajalikke meetmeid mõjude ja riskide minimeerimiseks</p>
<p>5) Tuulikud põhjustavad müra. Lubatud müratase Põhjamaades ja ka Eestis on maja hoovis päeval 45 dB ja öösel 40 dB, majas sees päeval 35 dB ja öösel 30 dB, magamistoas 25 dB.</p> <p>Aulepa tuulepargi müra mõõtetulemuste ja arvutatud müra võrdlus näitas, et arvutatud müra tasemed on madalamad kui tegelikkus. Aulepa ja Hanila elanike küsitluse tulemusena selgus, et kõikides vanuserühmades on täheldatud müra häiritsevust nii väljas kui ka ruumides sees.</p> <p>Näiteks Soomes Ilmajoen Santavuoren tuulikupargist 1.7 km kaugusel mõõdeti palkmajas öösel tuuliku müra 18-55 dB. Infraheli mõõdeti samas paigas 100 dB (lubatud 85 dB).</p> <p>Uusi tööstusobjekte (tuuleparke) tuleb rajada selliselt, et oleks tagatud nõuded müra osas.</p> <p>Tuulikud põhjustavad peavalu, pearinglust, oksese ajavat tunnet, väsimust, kurnatust, unehäireid, tinnitust, südame rütmihäireid.</p>	<p>Kavandatava tuulepargi müra mõju hindamine on KSH programmi ptk 3.4.5.1 Müra ette nähtud ja müra hindamise tulemused esitatakse KSH aruandes. Selgitame, et tuuleparkide müra leviku prognoosimise meetodikat on aja jooksul täpsustatud tagamaks parem koosõla mõõtmiste tulemustega.</p>
<p>6) Tuulikute valgusreostus. Tuulikute väre, varju liikumine ja labade päikese ees pöörlemine on näha kuni 3 km kaugusele. Sellest tingitult lubatud kaugus majadest sõltub tuulikute suuruselt ja lähemale kui lubatud kaugus ei ole tuulikuid võimalik planeerida.</p> <p>Tuulikute lambid on näha öötaevas.</p>	<p>Kavandatava tuulepargi varjutuse mõju hindamine on KSH programmi ptk 3.4.5.2 Varjutus ette nähtud ja varjutuse hindamise tulemused esitatakse KSH aruandes</p>

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
Sähvimine on eriti häiritsev ja põhjustab ülal mainitud sümptomeid. Epileptikul vallandab sähvimine haigus- hooge.	
7) Eestis on vastu võetud sisuliselt minimaalne talumistasu kohalikele elanikele. Tasu ei ole õiglane võrreldes riigi toetusega arendajatele ning arendajate kasumitega. Mingist kogukondlikkusest siin rääkida ei saa.	Selgitame, et nn talumistasu ehk keskkonnatasude seaduse alusel kehtiv keskkonnahäiringu tasu on kehtestatud seaduses ning omavalitus ei saa seda muuta
8) Tuulikute utiliseerimine peab olema läbi mõeldud juba nende planeerimisel. Tegu on hiidehitistega, mille jäätmeid ei või vaid loodusesse jätta või lihtsalt värvate taha lukustada.	KSH aruandes antakse tuulepargi kasutuse ja likvideerimisega kaasnevast jäätmetekkest ülevaade
Kogu plaan, et lähimad majad on tuulikutest vaid 1km, ei ole arvestanud tuulikute suuruse, ohutuse ega tervise- senõuetega. Luugimaale ei saa tuulikuid planeerida lähemale kui 3 km.	Selgitame, et tuulikute rajamise tingimused (sh ka nt tuulikute lubatav müratase, arv jms) selguvad planeeringu koostamisel käigus lähtudes mõjude hindamise tulemustest ja ka pädevate asutuste koostöö tulemustest. Tuulepargi rajamisel tuleb järgida kehtivaid tervisekaitse nõudeid
Lisa eelmisele kirjale. Liitena on pildid OX2 tuulikute mürast ja varjutusest. Lubatud müratasemed mainisime eelmises kirjas. Magamistoas on lubatud maksimaalselt 25 dB.	Teadmiseks võetud. Kavandatava tuulepargi müra mõju hindamine on KSH programmi ptk 3.4.5.1 Müra ette nähtud ja müra hindamise tulemused esitatakse KSH aruandes
Kui samasse piirkonda plaanitakse kaevandust, peavad tuulikute ja kaevanduse müra kokku liidetuna jääma lubatud piiridesse.	Nõustume. Nii tuulepark kui karjäär on tööstusmüra allikad ja nende koosmõjus peavad müra normtasemed elamualadel olema täidetud. Mürahinnang esitatakse KSH aruandes
Tuulikud põhjustavad televiisori, raadio ja neti levi häireid. Igal pool Euroopas vastutavad nende probleemide likvideerimise eest tuulikute omanikfirmad, mitte elanikud.	Detailplaneeringu lähteseisukohad näevad ette planeeringu koostamisel koostöö tegemist piirkonnas teadaolevad mobiilside ja sideteenuste pakkujatega selgitamiseks võimalikku ebasoodsat mõju sideteenustele ja vajadusel meetmeid olulise ebasoodsa mõju vältimiseks. Täiendavalt lisatakse koostöö tegijaks TTJA
Ainsatki tuulikut ei tohi planeerida nii lähedale eluruumidele, et müra või varjutus ületavad normi. Lisana olevatel piltidel ei ole ükski OX2 tuulik alla 2 km kaugusel eluasemetest, ja põhjusena on lubatud normid.	Tuulepargi rajamisel tuleb järgida kehtivaid tervisekaitse nõudeid
Nii nagu arendajad, nagu näha, ei ela tuulikute naabritena, ei ole ka tuulikute teema uurijad/teadlased mitte mingil juhul nõus elama tuulikute lähedal.	Seisukoht teadmiseks võetud

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

Esitatud arvamus	Seisukoht
<p>Soomes saavad maaomanikud praegu, kus enamik tuulikuid on väiksemad nii suuruselt kui võimsuselt kui OX2 tuulikud, ja elekter on kordades odavam kui Eestis, keskmiselt 20 000 - 40 000 eurot aastas 1 tuuliku kohta renditulu. Kehtna vallas tuulikute lähedal olevatele majapidamistele üle tuhande või kahe tuhande euro maksimine kompensatsiooniks on eriti häbematu. Kohalike kodud muutuvad samas kinnisvaraturul väärtusetuks. Inimesed võivad olla Soomes nõus tuulikutega kui nad saavad nendelt renti, aga mitte väikest hüvitist, mida arendaja 1.8. tutvustas. Selline situatsioon räägib ka valla oskamatuses ja suutmatusest korraldada arendust nii, et kogukond võidaks, mitte ei kaotaks.</p>	<p>Selgitame, et nn talumistasu ehk keskkonnatasude seaduse alusel kehtiv keskkonnanäingingu tasu on kehtestatud seaduses ning omavalitus ei saa seda muuta</p>
<p>P.S. Ka see e-maili aadress tuleb lisada teemas kaasarákijate nimekirja.</p>	<p>Kirja saatja lisatakse kaasatavate nimekirja</p>
<p>23. A.O., 15.08.2024 NB! Ühe kirjaga on esitatud seisukohad alade T1 ja T2 kohta, seetõttu esitatakse arvamus mõlema viidatud töö arvamustabelites</p>	
<p>Saadan kirja seoses T1 detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmiga</p> <p>Tutvusin dokumendiga ja seal on jäänud hüdrogeoloogiliste tingimuste all käsitlemate teemad, mis puudutavad kuivendussüsteeme. T1 ala paikneb pea 70% ulatuses kuivendatavatel aladel ning selles dokumendis tuleks käsitleda teemasid, et mis riskid kaasnevad, kui tuulikute ehituse käigus kahjustatakse kuivendussüsteeme ja sellest kahjustusest tulenevalt võib muutuda tuulikute planeeringu alale jäävate ja nende naabruses olevate kinnistute veerežiim, taimestik ja muu elusloodus.</p>	<p>Kuna planeeringuala puhul esineb ulatuslik kattuvus maaparandussüsteemi alaga, siis planeeringu koostamisel tuleb teha koostööd Põllumajandus- ja Toiduametiga, kes on antud valdkonnas pädev asutus. Planeeringu koostamisel tuleb tagada maaparandussüsteemide nõuetekohane toimimine (MaaParS § 47, § 48). Rajatis-tele asukoha leidmisel tuleb arvestada drenaažkuivenduse paiknemisega. Võimalusel vältida ehitamist kollektorite vahetus läheduses (MaaParS § 47 lg 6, § 48 lg 7). Seega arvestatakse planeeringu koostamisel asjaoluga, et tegu on maaparandussüsteemi alaga. KSH programm näeb ette: Detailplaneeringu ala on enamuses kaetud maaparandusehitiste alaga. Kuivendatud maa-aladele ehitamisel on oluline tagada maaparandussüsteemide jätkusuutlik funktsioneerimine vältimaks üleujutuste teket. Teemat käsitletakse KSH aruandes eksperthinnangu vormis. Seega on juba ette nähtud teema käsitlemine KSH aruande koostamisel</p>
<p>T1 planeeringu ala läheduses pesitseb hiireviu - google link --> https://maps.app.goo.gl/VCLx9ipgthNGoSUy6 T2 planeeringu ala vahetus läheduses pesitseb kaljukotkas (avalikust dokumendist link eemaldatud kuna kajastab I kat liigi leiukoha andmeid) Ootan tagasisidet kirja kättesaamise osas ja ka infot selle kohta, et kuidas projekti käigus lahendatakse kuivendussüsteemidest tulenevad probleemid.</p>	<p>Täname esitatud info eest. Teie info kaitseluste liikide leiukohtade osas edastatakse antud planeeringu koostamise raames läbiviidavale linnustiku uuringu koostajale. Hiireviu elupaiga olemasolu kontrollitakse kohapealse kohtvaatlusega. Selgitame, et kaljukotka elupaik on ametlikult registreeritud ja kuulub riikliku seire alusel</p>

T2 tuulepargi detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Laekunud arvamused ja valla seisukoht arvamuse osas

<i>Esitatud arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
	kontrollitavate alade hulka. Elupaiga olemasoluga arvestatakse mõjude hindamisel ja planeeringu koostamisel